

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Bakalářská práce

2023

Anna Krásná

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

**Pokles pití alkoholu a kouření v ČR v letech 2010-2018
ve vztahu k rodinnému zázemí**

Bakalářská práce

Autor práce: Anna Krásná

Studijní program: Sociologie se specializací: Studia současných společností

Vedoucí práce: PhDr. Ing. Petr Soukup, Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 2. 5. 2023

Anna Krásná

Bibliografický záznam

KRÁSNÁ, Anna. *Pokles pití alkoholu a kouření v ČR v letech 2010-2018 ve vztahu k rodinnému zázemí*. Praha, 2023. Bakalářská práce práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra sociologie. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Ing. Petr Soukup, Ph.D.

Rozsah práce: 55 226 znaků; 8534 slov

Abstrakt

Od roku 2010 bylo sociology zaznamenáno, že mladiství každým rokem pijí méně alkoholu a kouří méně cigaret, než v předchozích letech. Tato práce analyzuje spojitost rodinného zázemí a poklesu užívání alkoholu a cigaret v České republice mezi lety 2010-2018. Data jsou z mezinárodní studie HBSC (Health Behaviour in School-aged Children), z let 2010, 2014 a 2018. Práce pojednává pouze o případech z České republiky, data mají tisíce případů, tudíž jsou dostatečně robustní pro provedení kvantitativních analýz.

V analýze je věnována pozornost pouze alkoholu a klasickým cigaretám jakožto dvěma nejčastějším návykovým látkám, které mladiství konzumují. V rámci rodinného zázemí je sledována přítomnost rodičů v domácnosti, jednoduchost komunikace mezi rodičem a dítětem, a rodinným bohatstvím.

Sekundární analýza prokázala spojitost rodinného bohatství s množstvím vypitého alkoholu a vykouřených cigaret. Děti z bohatších rodin pijí alkohol častěji než děti z opačného konce spektra, a naopak děti z chudších rodin vykouří více cigaret. Data nemají potenciál sledování kauzality, bylo možné sledovat pouze korelace. Hlavním závěrem práce je, že pokles kouření a pití alkoholu u dětí v ČR mezi lety 2010-2018 byl doprovázen změnami v rodinném prostředí.

Klíčová slova

alkohol, tabák, mladiství, rodinné zázemí, family affluence scale

Název práce

Pokles pití alkoholu a kouření v ČR v letech 2010-2018 ve vztahu k rodinnému zázemí

Abstract

Since 2010, sociologists have noted that teenagers drink less alcohol and smoke a smaller number of cigarettes each year than in previous years. This paper analyses the association between family background and the decline in alcohol and cigarette use in the Czech Republic between 2010 and 2018. The data are from the international HBSC (Health Behaviour in School-aged Children) study, from the years 2010, 2014, and 2018. The bachelor thesis only discusses cases from the Czech Republic, the data have thousands of cases, so they are robust enough to perform quantitative analyses.

The analysis focuses only on alcohol and conventional cigarettes as the two most common addictive substances consumed by adolescents. Family background is examined in terms of parental presence in the household, ease of communication between parent and child, and family wealth.

Secondary analysis showed an association of family wealth with the amount of alcohol consumed and cigarettes smoked. Children from wealthier families drink alcohol more often than children from the opposite end of the spectrum, and conversely, children from poorer families smoke more cigarettes. The data does not have the potential to observe causality, only correlations could be observed. The main conclusion of the paper is that the decline in smoking and drinking among children in the Czech Republic between the years 2010-2018 was accompanied by changes in the family environment.

Keywords

alcohol, tobacco, adolescents, family environment, family affluence scale

Title

The decrease in alcohol consumption and smoking in the Czech Republic between the years 2010 and 2018 in relation to the family environment

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala mé rodině za jejich podporu po celou dobu psaní této práce.

Obsah

Obsah	1
Úvod	2
1 Aktuální stav poznání	4
1.1 Alkohol, cigarety a rodinné zázemí.....	4
1.2 Česká republika	5
1.2 Česko v kontextu Evropy a EU	6
2 Zasazení do teoretického rámce sociologie	7
2.1 Sociologie rodiny a Luhmannovy sociální systémy	8
2.2 Alkohol a cigarety v době digitální	9
3 Metodologie	11
3.1 Data	11
3.2 Výzkumná otázka a hypotézy	11
3.3 Práce s proměnnými	15
3.3.1 Konceptualizace rodinného zázemí	15
3.3.2 Výpočet rodinného zázemí	16
3.3.3 Práce s proměnnými alkoholu a cigaret	18
4 Analýza a parciální výsledky	19
Diskuse	32
Závěr	34
Summary	35
Použitá literatura	37
Seznam příloh	43

Úvod

Téma této práce bylo motivováno mou současnou stáží v Národním Ústavu Duševního Zdraví v Klecanech, kde jsem součástí výzkumného programu zabývajícího se prevencí a léčbou závislostí. Alkohol a tabákové výrobky jsou nejčastějšími návykovými látkami a to i u mladistvých, kdy je toto užívání nelegální, a vede k řadě nežádoucích následků, a to i když se nejedná přímo o závislost.

Zkoumání těchto trendů u mladistvých je důležité z několika hledisek, kdy významné je hledisko zdravotní. Alkohol i cigarety zanechávají fyziologicky zřetelnou stopu na zdraví člověka, a u mladistvých, kteří jsou vůči škodlivosti alkoholu a kouření náchylnější, jsou dopady větší než u plně vyvinutých dospělých (např.: Garavan et al., 2019; Hamidullah et al., 2020; Lees et al., 2020; Meruelo et al., 2017; Ruan et al., 2019). Česká republika implementuje nejrůznější školní preventivní programy proti kouření a pití alkoholu (NÚV, n. d.), které jsou prezentovány žákům již na základních školách, ale i přesto, jak statistiky ukazují, kouření a pití alkoholu není u mladistvých zcela eliminováno. Snahou těchto programů je mimo jiné dodat studentům povědomí o škodlivosti alkoholu a kouření. Výzkum ESPAD (Chomynová et al., 2020) se ptal Českých studentů na to, zda si uvědomují rizika konzumace alkoholu a kouření. Studenti uvedli, že příležitostné a experimentální pití alkoholu a kouření cigaret ze zdravotního hlediska nevádí, ale u pravidelného pití a kouření většina studentů přiznala (přes 80% dotazovaných), že by se již obávali nějakých zdravotních následků (p. 13).

Medicína jde ruku v ruce se sociálními a psychologickými faktory, které ovlivňují toto rizikové chování. V ČR je časté tzv. „sociální pití“ a je často tlačeno na abstinenty nebo jedince, kteří alkohol odmítají, aby si dali „aspoň skleničku“ (Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN, n. d.). V případě adolescentů je tlak spolužáků a kamarádů častým prediktorem toho, jestli jednotlivec alkohol pije, nebo ne, protože jde spíše o sociální hodnoty než o fyzické a psychické účinky alkoholu (Iwamoto et al., 2013). U cigaret je jedním z důležitých aspektů to, zda je v domácnosti nějaký dospělý, který kouří (Emory et al., 2010).

Pro sociologii jsou konzumace alkoholu a kouření u mladistvých důležitými daty. Sociologie do hloubky zkoumá prostředí jedince, anebo zjišťuje propojení mezi jednotlivými jevy - “začal jsem kouřit proto, že to bylo v té době ve společnosti bráno jako cool?” (Margulies, 2003). Konzumace alkoholu a cigaret má vzor i podle socioekonomického statusu a sociální stratifikace. Poland s kolegy (2006) zaznamenali, že kouření je častější u

sociálně marginalizovaných skupin, Oncini a Guetto (2018) to potvrzují a zdůrazňují, že ženy, a také lidé s vyšším socioekonomickým statusem obecně kouří méně.

Společnost a vzorce jejího chování se mění včetně pojetí rodiny a jejího vlivu na děti a dospívající. Pozitivním se jeví pokles požívání alkoholu a kouření u této věkové kategorie. Z dat výzkumu ESPAD vyplynulo, že české děti v porovnání s prvním desetiletím dvacátého prvního století kouří méně (včetně poklesu kouření marihuany) a pijí menší množství alkoholu (Chomynová et al., 2020; Chomynová et al., 2022). Vztah mezi rodinou a tímto poklesem nebyl dosud prozkoumán.

Tato práce analyzuje tři výstupy sekundárních dat z výzkumu Health Behaviour in School-aged Children (HBSC), ve kterých je pozorovatelný pokles pití alkoholu a kouření v posledních 10 letech. Sleduje vývoj od roku 2010 do roku 2018. Roky výstupů, se kterými se zde zachází, jsou 2010, 2014 a 2018. Tato práce analyzuje a propojuje data o kouření a pití alkoholu se získanými daty o rodinném prostředí respondentů.

Termíny, které se v této práci objevují, jsou nejprve definovány pomocí proměnných, kterými jsou měřeny. Dále je vysvětlena jejich významnost v rámci kontextu práce. Následné propojení rodinného zázemí s konzumací alkoholu a kouřením je provedeno několika vybranými typy analýzy v programu SPSS.

1 Aktuální stav poznání

1.1 Alkohol, cigarety a rodinné zázemí

V procesu vyrůstání je rodina primárním prostředím pro každé dítě, kde přebírají velké množství životních hodnot a návyků (např. Bourdieu, 1996; Inhelder et al., 2013). Pokud dítě vyrůstá v hostilním prostředí, projeví se to na jeho osobnosti a chování. Dopady chybějícího pozitivního modelování chování a pozornosti od rodičů zkoumali například už roce 1987 Hundelby a Mercer. Ve svém vzorku mladistvých (N = 2048), s průměrným věkem 14,5 roku, zjistili, že chybějící důvěra, láska a starost o dítě vysvětluje až 22% rozptylu užívání návykových látek. Další výzkumy potvrzují, že rodina a rodinné prostředí má na konzumaci alkoholu a cigaret nezanedbatelný vliv (např. Barnow et al., 2002; Hundelby & Mercer, 1987; Loke & Mak, 2013; Newbury-Birch et al., 2009; Peleg-Oren et al., 2013).

Většina dětí poprvé zkusí alkohol pod dozorem rodičů (Newbury-Birch et al., 2009). V praxi je nejlépe představitelný typický případ, kdy rodina sedí pohromadě u piva, a rodiče dítě nechají ochutnat pivní pěnu nebo si trochu cucnout, ale množství alkoholu stále kontrolují oni. I kouření pozorované u rodičů zvyšuje pravděpodobnost, že dítě samo bude v budoucnu kouřit (Wellman et al., 2016). V metaanalýze Wellmana a kolegů (2016) byl rodinný vliv na dítě identifikován jako jeden z více faktorů ovlivňující budoucí návyky a postoje ke kouření cigaret. Dítě si totiž může kouření přiřadit k jednomu z normálních chování v procesu asimilace, a proto je u něj vyšší pravděpodobnost, že začne kouřit, když to dělají i jeho dospělí vzory, tedy rodiče. Mezi ostatními faktory ovlivňující kouření byl například špatný školní prospěch, potřeba vyhledávat nebezpečí (sensation seeking), a nebo i vystavenost filmům, ve kterých se kouří. Uvedeny byly i další faktory, ale už jen tyto výše zmíněné by se stále daly klasifikovat jako nepřímý vliv rodiny. Školní prospěch se odvíjí od zděděné schopnosti se učit a udržovat pozornost, tudíž vliv má genetická informace rodičů. Prospěch je odvíjen i od množství času, který děti věnují opakování školní látky a samostatnému učení, což je do určitého věku potřeba, aby bylo vedeno rodiči. Sensation seeking by se dal nahlížet jako vliv prostředí a genetiky na osobnost dítěte, a nakonec vystavenost filmům a médiím je do určité míry regulována rodiči.

Spotřeba návykových látek je ve výzkumech často spojována se socioekonomickým statusem (SES) rodiny. Ze získaných dat obecně vyplývá, že jedinci s vysokým SES

konzumují většinou stejné nebo ještě větší množství alkoholu, než jejich protějšek na nejnižším konci SES spektra (Collins, 2016). S cigaretami je vztah přesně obrácený, s větší spotřebou cigaret je spojován nízký SES (Wellman et al., 2016).

1.2 Česká republika

Tato sekce se dále věnuje praktickému a legislativnímu zakořenění konzumace alkoholu a cigaret v ČR, a poté se věnuje vyzorovanému fenoménu poklesu spotřeby alkoholu a cigaret. Je ale důležité zmínit, že pokles užívání těchto návykových látek není izolovaný jev specifický pro ČR, ale byl zaznamenán i v jiných zemích, mimo Evropskou Unii i ve Spojených státech Amerických a v Kanadě (Johnston, 2017; Kázmér & Orlíková, 2017; Kraus et al., 2016).

Prodávání alkoholu a cigaret je v České republice zakázáno pod zákonem č. 65/2017 Sb. Tento zákon nezabraňuje přímé konzumaci alkoholu a cigaret, ale zakazuje přímý prodej a udává silný podnět pro společnost, aby věděli, že konzumace alkoholu a cigaret osobami mladšími 18 let není správné. Mladiství si jsou ale schopni i přes tento zákaz obstarat alkohol a cigarety nelegálně. V celostátním výzkumu ESPAD (Chomynová et al., 2020) šestnáctiletí studenti uváděli, že si alkohol kupují v restauracích, barech, nebo i obchodech (p. 7). V tomto výzkumu se ptali i na subjektivní pocit dostupnosti návykových látek, a 70,9% studentů uvedlo, že by si celkem snadno obstarali krabičku cigaret, která by jim ale podle zákona neměla být vůbec přístupná (p. 12). Alkohol, specificky pivo bylo vnímáno jako snadno dostupné celými 81% studentů. Nebylo ale dále zjišťováno, zda si nelegální látky obstarávají sami, skrze starší kamarády, nebo zda je berou od rodičů.

Množství alkoholu spotřebovaného v určité zemi a kultuře dospělou populací ovlivňuje i hladinu alkoholu spotřebovávaného mladými lidmi z dané země (Nelson et al., 2009). Důvodem zrcadlení chování starších je výše zmíněná akomodace na okolní podněty, přejímání zvyků z okolí a následné zvnitřňování (Inhelder et al., 2013). Spotřebou čistého alkoholu na osobu Česká republika vede v rámci EU (Popová et al., 2007; WHO, 2022), a proto není divu, že výše konzumace alkoholu mladistvými je i přes pokles stále vnímána jako problém pro sféru veřejného zdraví (Kázmér & Orlíková, 2017).

Od roku 2010 postupně klesá spotřeba alkoholu a cigaret u mladistvých (Chomynová

et al., 2020, p. 7). Tato informace z Evropské školní studie o alkoholu a drogách byla publikována již ve dvou číslech časopisu *Zaostřeno*, který vydává Národní monitorovací středisko pro drogy spadající pod Úřad vlády ČR. Pokles je patrný od roku 2010, a spolu s ním se proměňují i další aspekty životního stylu mladistvých. Závěr časopisu *Zaostřeno* považuje za možné důvody poklesu konzumace alkoholu a cigaret: efektivitu školních preventivních programů, přesunutí trávení času s přáteli do času na organizované aktivity a jiné záliby, zlepšení péče o sebe mladistvými, a zvýšení doby trávené na internetu. V důsledku této restrukturalizace volného času a změně životních priorit mládež nevnímá návykové látky jako příliš lákavé (Chomynová et al., 2020, p. 18). S přesunutím volného času do zájmových aktivit monitorovaných dospělými, nebo do online sféry, je možné, že prominence pití alkoholu a kouření klesá ze sociálních důvodů, protože se mladiství méně často dostávají do situací, kde by byl nátlak nebo příležitost se napít nebo si zapálit. Preventivní programy se ukázaly jako efektivní i mezinárodně, protože dle výzkumu (N = 13 706) děti, které se ve škole účastnily nějakého preventivního programu, vykazovaly později menší spotřebu alkoholu, cigaret, a i nižší spotřebu marihuany (MacArthur et al., 2015).

1.2 Česko v kontextu Evropy a EU

Geograficky je Česko často vnímáno jako srdce Evropy, ale historicky bylo silně ovlivněno východními zeměmi. Ve dvacátém století se do značné míry formoval přístup k životu, životní hodnoty i zvyky v Československu¹, který je pozorovatelný v ČR dodnes. Není tím myšleno, že by od konce 20. století ČR neprošla proměnou smýšlení, ale že události zejména po druhé světové válce, okupace od roku 1968, a tudíž i intenzivnější vliv východu se na chodu české společnosti bez pochyby podepsal.

Co se týče způsobu pití alkoholu, ČR se řadí k zemím jako je Lotyšsko, Litva či Estonsko, kde je časté epizodické pití nadměrného množství alkoholu (OECD & European Union, 2020; Popová et al., 2007). U tohoto jevu by se dalo předpokládat, že mělo vliv Rusko, ve kterém je právě epizodické pití nadměrných množství alkoholu velmi časté, a to i mezi mladistvými (Bobak et al., 1999; Stickley et al., 2013). Epizodami opíjení se „do

¹ ČSSR bylo východněji i z geografického hlediska.

němoty” je Česko velmi podobné východní Evropě.

Je nutno ale dbát ohled na to, že alkohol je v ČR relativně velmi levný, a tak statistiky o spotřebovaném množství alkoholu mohou být zkreslené právě turisty, kteří do ČR míří občasně právě z důvodu levného alkoholu (OECD & European Union, 2020). Mnohé země EU zavedly opatření v podobě minimální hranice cen a vyšších daní na alkohol a cigarety. Tyto ochranná opatření se ukázala jako účinná, protože nákup alkoholu v mnohých zemích poklesl (p. 144).

2 Zasazení do teoretického rámce sociologie

Množství alkoholu spotřebovaného v určité zemi a kultuře dospělou populací ovlivňuje i hladinu alkoholu spotřebovávaného mladými lidmi z dané země (Nelson et al., 2009). Důvodem zrcadlení chování starších je výše zmíněná akomodace na okolní podněty, přejímání zvyků z okolí a následné zvnitřňování (Inhelder et al., 2013). Jako primární místo na observaci zvyků dospělé populace je pro dítě prostředí vlastní rodiny. Konzumace návykových látek patří k jednému z chování, které malé dítě zpracovává do svého pohledu na svět, a proto ho později vžitý přístup ovlivňuje v jeho vlastním (potenciálně sebedestruktivním) chování.

Dále tato část nejprve interpretuje konzumaci alkoholu a cigaret z hlediska teoretického oboru sociologie rodiny Niklase Luhmanna, který se ve svých dílech k rodině vyjadřoval, a poté zasadí spotřebu návykových látek do přítomné, digitalizované doby.

Kromě níže rozvedené teorie stojí za krátkou zmínku také teorie sociálních problémů, kterou poprvé představili R. C. Fuller a R. R. Myers (1941). Jejich pohled na sociální realitu sestává z toho, že k tomu, aby nějaký jev byl považován za sociální problém, musí ho jako problém vnímat lidé, kterých se to týká (1941, p. 25). Mladiství pijící alkohol a kouřící cigarety by se dali vnímat jako sociálně konstruovaný problém, protože může mít i systematické následky, jako například zhoršování prospěchu ve škole žáků, kteří si ničí mozkové neurony konzumací alkoholu.

Díky zarámování těchto relativně individuálních problémů jako problematických pro určitou sociální skupinu, je následně možné zavádět do praxe systematická řešení.

Ovlivněnou sociální skupinou se v tomto případě dají jmenovat rodiče, učitelé, učitelky, a v podstatě celý školský systém České republiky. Certifikovaní poskytovatelé primární prevence (NÚV, n. d.) poté mohou plošně šířit povědomí a pomoci předcházet a čelit tomuto sociálnímu problému, problému sebepoškozujícího chování mladistvých.

2.1 Sociologie rodiny a Luhmannovy sociální systémy

Rodina je velmi široký pojem, který je definován různými sociology jinak. Hlavně v minulém století byla častým předmětem analýzy tzv. nukleární rodina, ale ve 21. století se již pojem rodina rozrostl na mnohem širší spektrum vztahů (Cheal, 2002). Tato práce se zabývá termínem „rodinné prostředí“, na které se dívá skrze dva zkoumané komponenty z prostředí rodiny - které zodpovědné osoby jsou přítomny v hlavním bydlišti dítěte, a jak snadno se dítěti s jednotlivými dospělými mluví. Jako rodina jsou v dotaznících HBSC klasifikovány osoby, které s dítětem sdílí jednu domácnost, a nějakým způsobem se podílejí na jejich výchově.

Sociologie rodiny je v této části vyvozena z Luhmannovy teorie sociálních systémů, kterou používal ve vícero ze svých děl. Pro rozebrání významu těchto prvků je ale nejprve nutné ustanovit instituci rodiny, jak se na to díval Luhmann.

Luhmannův pohled na svět je silně zakořeněn ve výše zmíněném sociálním konstruktivismu (King, 2007). Ze vzdálenějšího pohledu na rodinu jako na systém shledává Luhmann (2012, p. 17) podobnou strukturu, jako v systémech jiných - politickém, ekonomickém, právním, církevním, a tak dále. Tyto systémy mají společnou strukturu hlavně z toho důvodu, že jsou produktem společnosti. Podle něj je tedy rodina klasifikovatelná jako malá funkční jednotka s vlastními pravidly a hierarchií vztahů.

Luhmann (1993, p. 81) také reflektuje, že za individuální styl života je často vnímána zodpovědná rodina, ve které byl jedinec vychován a ve které žije. Tento psychologický pohled se přibližuje k významu pojmu *habitus*, který popsal Pierre Bourdieu (př. 1996). Habitus člověka formuje v průběhu dospívání, je to jeho prostředí, jeho styl, vkus, zvyky, rysy mluvy a další specifické prvky, které ho dělají tím, kým je. Proto je tedy logický myšlenkový pochod společnosti přidat habitu zodpovědnost za chování člověka.

Jeho teorie vnímá jako základní stavební jednotku společenských systémů všechnu

smysluplnou komunikaci mezi lidmi (King, 2007; Luhmann, 1990). V jiném díle Luhmann (2012, pp. 48-49) komunikaci rozlišuje na různé typy, a to takovou, která vlastně nic neříká a nemění, poté takovou, která slouží k aktualizaci informací pro okolní svět, a nakonec se i zmíní o paradoxní komunikaci, kde jedinec myslí něco jiného, než co doopravdy nahlas říká. Komunikace v rodinách respondentů HBSC dotazníku se otázky ptají na to, zda si žáci jsou ochotni dojit za rodiči pro radu, když jsou v nesnázích, a zda jim budou věřit. Tento typ komunikace, kde se rozebírají osobní témata, je velice křehký a intimní. Dochází tam ale hlavně k výměně informací, a tudíž se to dá přiřadit k typu komunikace, která má na aktéry vlivný dopad.

Pokud se rodina angažuje ve vzájemné komunikaci, jedná se o sociální systém, a implementováním kvalitní komunikace se tento systém posiluje. V době dospívání jsou ale vztahy s rodiči často bouřlivé. Nejspíše se v řeči objevuje mnoho paradoxní komunikace a při sporech velké množství argumentačních faulů. Když je komunikace s rodiči náročná, je dobré, když má dítě vrstevníky, se kterými si o svých strastech může popovídat. Pokud nikoho takového nemá, je alternativou, že dítě půjde vyhledávat pochopení na internet, čímž se zabývá další podkapitola.

2.2 Alkohol a cigarety v době digitální

Žijeme v digitální společnosti (Lupton, 2014). Technologie jsou využívány na denní bázi pro širokou paletu úkonů, původně fyzické věci se přesouvají do virtuální sféry a odolat sociálním sítím s návykovými algoritmy je stále náročnější. V aktuální společnosti České republiky je nejspíše pro mnoho lidí jen těžko představitelné, že by měli vydržet jeden den bez použití jakýchkoli technologií. Online sféra se překrývá s každodenním životem, a v dnešní době je ve vyspělé civilizaci téměř nemožné nebýt ovlivněn médii. Lupton (2014) připisuje digitálním technologiím všeprostopující charakter, kterému nelze uniknout, protože bez pomoci technologií je v současné společnosti velmi obtížné fungovat.

Pro děti i dospělé může online svět působit jako bezpečné útočiště, pokud je svět offline příliš krutý nebo jednoduše nudný. Lidé, kteří jsou vyčleněni ze společnosti, často shledávají internetové prostředí jako snadnější cestu k propojení se se sociálními skupinami,

² Například internetové bankovníctví, odevzdávání a podepisování dokumentů, vstupenky, letenky a tak dále.

do kterých se cítí, že patří (Lupton, 2014, p. 122). Alternativou trávení času s vrstevníky, kteří by mladého jedince nutili pít alkohol nebo kouřit přes jeho nesouhlas, může být útek do jiného světa, kde jsou mnohem širší možnosti navazování kontaktu s lidmi, kteří mají stejné názory.

Digitální svět pro každého vypadá jinak. Algoritmy monitorují všechny volby uživatelů a používají je k vytváření „ideálního“ obsahu pro každého jedince zvlášť (boyd & Crawford, 2012; Lupton, 2014). Podle získaných dat poté algoritmy nabízejí mimo jiné i reklamy, které se váží k zobrazovanému obsahu online. Dle zákona č. 40/1995 Sb. §4 je zakázáno, aby byly reklamy na alkohol zaměřené na děti, a nebo aby bylo naznačováno, že díky alkoholu má člověk společenský úspěch. Paragraf 3 ve stejné sbírce zákonů zakazuje reklamám na tabákové výrobky jakkoli vybízet ke kouření, a rovněž zakazuje zaměření reklam na děti.

Legální propagování alkoholu a cigaret je ale pouze jedna strana internetu. V mnoha filmech, písničkách nebo jiných typech médií je pojednáváno o kouření, alkoholu a dalších věcech, které jsou v legálním kontextu pro děti nepřístupné. Ochránit děti před vlivem médií je takřka nemožné. Mnoho rodičů volí cestu radikálního dozoru nad obsahem, který jejich děti na internetu sledují a sdílejí, ale ani tento způsob kontroly nezajistí stoprocentní ochranu před nelegálním obsahem. Zkrátka, děti na internetu mohou přijít do styku s velikým množstvím informací a materiálů, které by na jejich věk mohly být nevhodné. Co se ale týče praktických dopadů žití v digitální rovině, užívání alkoholu a cigaret není největší hrozbou, protože jak bylo zmíněno už výše, přesunutí pozornosti a volného času na internet je jedním z hlavních vlivů na úbytek pití alkoholu a kouření (Chomynová et al., 2020).

3 Metodologie

3.1 Data

Pro účel této bakalářské práce byla pro největší robustnost a vysoký počet respondentů zvolena data z průzkumu Health and Behaviour in School-aged Children (HBSC), za roky 2010, 2014 a 2018. Datové soubory byly získány na vyžádání od pana doktora Kalmana z Univerzity Palackého v Olomouci, spolu i s kódovací knížkou a rozsáhlejšími informacemi o proměnných.

Data byla již předem vyčištěna, tudíž odstraňování chybějících hodnot probíhalo, pouze pokud byla v otázce volba nevíím/nemám³.

Každý datový soubor obsahuje data z dalších 35 - 45 zemí světa podle toho, zda se rozhodly se účastnit nebo ne. Pro práci pouze s odpověďmi z ČR byly vyfiltrovány odpovědi s proměnnou countryno jako 203000, což odpovídá České republice. Další kategorie je věk, který je podle spojitě proměnné rozdělen do tří bloků: jedenáctiletí, třináctiletí a patnáctiletí. Každá kategorie zabírá ve všech letech přibližně jednu třetinu, aby byl vzorek vyvážený.

Pro tuto práci byly vyloučeny všechny případy do třinácti let (třináctý rok vyjímaje), pro zúžení kategorie věku. Už i mezi 11. a 13. rokem je rozhodně mentálně velký pokrok, a tak bylo rozhodnuto, že zjednodušení na menší rozptyl vzorku je žádoucí. U respondentů věku 13 - 15 může být také vyšší pravděpodobnost konzumace alkoholu a cigaret, takže výsledky by mohly vycházet lépe statisticky signifikantní.

3.2 Výzkumná otázka a hypotézy

Základní výzkumná otázka: Jaké rodinné faktory stojí za tím, že mezi lety 2010 a 2018 nastal u mladých lidí v ČR pokles užívání alkoholu a kouření?

Na tuto základní výzkumnou otázku se pokouší odpovědět celá tato bakalářská práce. K hlavní výzkumné otázce byly vybrány dílčí podotázky, které upřesňují oblasti, které je

³ Například u otázek zmíněných níže, proměnné ptající se na důvěrnost komunikace s rodiči mají pět hodnot, z čehož pátá hodnota je *Nejsm s ní/m ve styku nebo nemám*. Jedna z hypotéz vyžadovala průměrnou hodnotu důvěrnosti komunikace, a tato hodnota by narušila validitu hladiny průměru, a proto byla odstraněna jako chybějící hodnota.

třeba prozkoumat. Níže používaný termín FAS je zkratkou pro Family Affluence Scale, a je podrobněji rozebrán v podkapitole 3.3.1 Konceptualizace rodinného zázemí. Pro nynější účely je pouze důležité vědět, že FAS skóre je spojitá proměnná vyjadřující relativní bohatství rodiny, a charakterem má velmi blízko k socioekonomickému statusu.

Dílčí podotázky:

- Změnily se v letech 2010-2018 rodinné podmínky respondentů tak, že by to podmiňovalo zaznamenaný pokles užívání alkoholu a kouření?
- Jak souvisí skóre z FAS s množstvím užitého alkoholu studenty mezi lety 2010-2018?
- Jak souvisí skóre z FAS s trendem kouření cigaret studenty mezi lety 2010-2018?
- Pijí více alkoholu studenti s vyšším nebo nižším FAS skóre?
- Kouří více studentů s vyšším nebo nižším FAS skóre?
- Co stojí za tím, že byl mezi lety 2010-2018 zaznamenán pokles kouření a užívání alkoholu u mladistvých?

Na základě hlavní výzkumné otázky a i těchto dílčích podotázek byly vytvořeny jednotlivé hypotézy pro jejich zodpovězení. V sekci níže jsou po jedné vypsány, a ke každé je uveden shrnující text, který upřesňuje motivaci za formulací hypotézy. Stanovené hypotézy zní:

•H1: Mladiství, kteří si se svým otcem nemohou promluvit o tom, co je trápí, pijí více alkoholu.

K této hypotéze existují podklady hlavně v cizojazyčné literatuře. Děti, od kterých jsou jejich rodiče emočně vzdáleni a tolik se jim nevěnují, nejen že pijí více alkoholu než jejich vrstevníci s důvěrnějším vztahem ke svým rodičům, ale jsou i náchylnější k vyvinutí různých poruch osobnosti, k agresivitě, a užívání i jiných návykových látek kromě alkoholu (Barnow et al., 2002; Peleg-Oren et al., 2013).

Většina literatury zkoumající komunikaci s rodinou a alkohol nerozděluje roli otce a matky, ale bere komunikaci s rodiči jako jednu proměnnou. Nicméně, existují i samostatné výzkumy zaměřující se pouze na vztah s otcem. Například Loke a Mak (2013) ve svém výzkumu (N = 805) vyzorovali strukturu ukazující, že studenti, kteří pili více alkoholu, měli méně kvalitní konverzace se svým otcem, nebyli spokojeni s tím, jak otec naplňuje svou roli, a obecně se s oběma svými rodiči více hádali.

Zvolení komunikace s otcem pro tuto hypotézu je z čistě praktických důvodů. V souboru totiž není změřena vnímaná jednoduchost komunikace s rodiči společně a naopak by musela být tvořena nová proměnná kombinující komunikaci s otcem a matkou. Zprůměrovaná hodnota ze dvou čísel by následně mohla jednoduše zamaskovat extrémní hodnoty⁴, a proto se pracuje pouze s proměnnou čistě komunikaci s otcem.

•H2: U mladistvých se od roku 2010 zvyšuje pocit, že si se svými rodiči mohou promluvit o tom, co je trápí.

Data HBSC nejsou panelová, a proto byla tato hypotéza vytvořena pro zmapování stability vzorku. Výzkumná otázka v sobě nese informaci o změně - o poklesu spotřeby alkoholu a cigaret - tudíž se tato hypotéza snaží najít podobné změny i v jiných oblastech života respondentů, v rodinném zázemí. Slouží k zjištění, zda se od roku 2010 nějak radikálně nezměnil způsob komunikace s rodiči.

Hypotéza zčásti stojí na předpokladu, že děti, které se neangažují v problematickém chování, mají ke svým rodičům blíže, a tedy snížení užívání návykových látek by mohlo jít ruku v ruce se zlepšením komunikace a důvěry ve vztahu k rodičům.

•H3: Mladiství s vysokým FAS skóre pijí více alkoholu.

Výzkumy potvrzují, že jedinci s vysokým SES pijí stejně, nebo více než jedinci z horších podmínek (Collins, 2016). Tato hypotéza stojí na stejném předpokladu, jenže je spíše zaměřena na ekonomickou složku, a slouží k potvrzení či vyvrácení předpokládaného vztahu vyššího bohatství s větší konzumací alkoholu.

⁴ Pokud by například komunikace s otcem byla velmi složitá, zatímco komunikace s matkou dobrá, problémový vztah s otcem by se schoval za poměrně průměrně komunikující rodinu.

•H4: Průměrné FAS skóre od roku 2010 stouplo.

Podle teorie u třetí hypotézy je vysoké FAS skóre spojováno s vyšší spotřebou alkoholu, a proto se tato hypotéza může zdát jako inverzní vůči té předchozí. Tato hypotéza ale slouží k pouhému zjištění, zda se množství vlastněného majetku zvýšil, protože přeci jen je dnešní doba někdy označována jako doba konzumerismu a materialismu (Bauman, 2013). Zjištění nárůstu majetku by mohlo sloužit jako důležité zjištění při zkoumání linearit vztahu FAS skóru a konzumace alkoholu a cigaret.

•H5: Děti, z rodin s oběma biologickými rodiči doma, méně často pijí a kouří.

Kázmér a Orlíková (2017, p. 129) označili úplnost rodiny jako jeden z protektivních faktorů v rámci konzumace alkoholu. Je důležité se podívat na skladbu vzorku dat, zda se nelišily podmínky bydlení.

•H6: Konzumace alkoholu a cigaret je nejsilněji ovlivněna FAS skórem (tedy ekonomickými faktory) než jinými proměnnými v datovém souboru.

Tato hypotéza na závěr nabízí komplexní pohled na vliv různých faktorů na konzumaci alkoholu a cigaret. Umožňuje celistvé odpovězení na hlavní i dílčí výzkumné otázky.

•H7: Trend průměrů FAS skóre koreluje s průběhem trendu průměrů pití alkoholu a kouření.

Tato hypotéza byla stanovena až po provedení všech ostatních analýz. FAS skóre bylo z proměnných rodinného prostředí shledáno jako nejvlivnější proměnná, a proto bylo vhodné alespoň graficky zobrazit vývoj průměrů frekvence pití alkoholu, frekvence kouření a FAS skóre. Očekává se, že korelace slouží pouze k hrubému náčrtu vztahu proměnných, dat je příliš málo na děláním větších závěrů.

3.3 Práce s proměnnými

Všechna práce s daty a následná analýza probíhala v SPSS, verzi 26. V průběhu analýzy bylo nutné přejmenovávat a upravovat některé proměnné, protože se mezi lety lišily názvem nebo typologií. Do úprav dat a i analytických postupů je možné nahlédnout v Příloze č. 1, která obsahuje syntax z SPSS.

Výzkumným problémem je, zda jsou aspekty, klasifikovány jako rodinné zázemí, v nějakém vztahu k trendu pití alkoholu a kouření. K provedení této analýzy je potřeba nejdříve konceptualizovat pojem rodinné zázemí, se kterým je v celé práci operováno, a zpracovat si proměnné do podoby, aby byly ve vhodné podobě pro použití k vybranému typu analýzy.

3.3.1 Konceptualizace rodinného zázemí

Na zachycení rodinného prostředí existují samostatné dotazníky, nejpopulárnější je Family Environment Scale (Moos & Moos, 2013), který má 90 otázek a je nejvíce využíván v psychologickém kontextu. V dotazníku HBSC ale není prostor pro takto širokou analýzu, a proto bude pro účel této práce sestaven nový soubor proměnných, který se pokusí latentně zachytit rodinné zázemí. Podobný postup byl proveden ve výzkumu očekávání rodičů o konzumaci alkoholu jejich dětí, kde byly v rámci rodinného prostředí brány otázky zkoumající komunikaci dětí s rodiči, přijetí ze strany rodičů a rodičovské kontroly (Nash et al., 2005).

Dotazníky HBSC se ale v průběhu let měnily, proto je obtížnější stanovit sadu otázek, která by byla identická pro všechny tři roky. Některé otázky byly přidány, a jiné byly naopak odstraněny. Od roku 2014 byly přidány otázky (parafrázováno z angličtiny):

- Jíte společně s rodinou?
- Snaží se ti rodina pomoci se složitými rozhodnutími?
- Cítíš od rodiny emocionální podporu?
- Cítíš se, že s rodinou můžete mluvit o důležitých věcech?
- Můžeš se na rodiče obrátit s důležitými rozhodnutími?

Tyto otázky by i podle vzoru Nash a kolegů (2005) nejlépe vystihovaly rodinné

zázemí, ale rok 2010 by v této analýze chyběl. Otázky (baterie otázek), které mají společně všechny tři roky, jsou (parafrázováno z angličtiny):

- (q1) Jaká je situace v hlavním místě bydliště - je doma otec/matka/nevlastní rodiče/někdo jiný?
- (q2) Jak jednoduché je mluvit s (ne)vlastním otcem / (ne)vlastní matkou o věcech, které tě trápí?

A poté otázky týkající se sociálních nerovností - Family Affluence Scale. Tato škála byla ověřena ve výzkumu, na vzorku dětí z českého prostředí, a byla potvrzena její validita (Hobza et al., 2017). Podle dostupných otázek je tedy koncept rodinného zázemí dostupnost rodičů, důvěra dítěte vůči rodičům a škála sociální nerovnosti, neboli relativního bohatství (FAS).

3.3.2 Výpočet rodinného zázemí

Rodinné zázemí je rozděleno do dvou kategorií. Výše zmíněné otázky q1 a q2 se soustředí na fyzickou přítomnost a emoce, zatímco FAS skóre se soustředí na rovinu socioekonomickou.

Tyto aspekty nebyly kombinované do vyšší proměnné „rodinné zázemí“, aby bylo u analýzy později vidět to, zda má na pití alkoholu a kouření větší vliv komunikace, nebo peníze.

Otázky zahrnuté do kategorie relativního bohatství se podobně jako další otázky každý rok měnily. Tabulka 1 ukazuje, pomocí kterých otázek bylo každý rok FAS skóre počítáno. Modrá pole znamenají, že dotazník z daného roku otázku obsahoval, a žlutá znamenají, že nikoliv.

Tabulka 1

Otázky v kategorii „relativní bohatství“ napříč HBSC dotazníky v letech 2010 - 2018.

	2010	2014	2018
Má vaše rodina osobní automobil nebo jiné motorové vozidlo (dodávku apod.)?			
Máš u vás doma samostatný pokoj jenom sám/sama pro sebe?			
Kolikrát jsi během posledního roku cestoval/a společně s vaší rodinou na prázdniny (na dovolenou)?			
Kolik počítačů vlastní tvoje rodina (včetně laptopů a tabletů, ale nepočítej herní konzole a chytré telefony)?			
Jak dobře je na tom vaše rodina? Myslíme tím, jak je bohatá.			
Někteří mladí lidé chodí do školy nebo večer spát hladoví, protože doma není dost jídla. Jak často se něco takového stává tobě?			
Máte doma myčku na nádobí?			
Kolik koupelen doma máte?			

Pro zajištění lepší srovnatelnosti byla vypočítána nová proměnná FAS, která sestává z proměnných, které jsou společné pro všechny tři roky (první čtyři řádky v Tabulce 1). Postup výpočtu byl založen na principu popsáném ve výzkumu socioekonomického statusu, který provedl Hobza s kolegy (2017). Každé odpovědi u FAS baterie otázek přiřadí určitá hodnota. Hodnota odpovědi je v seznamu níže zapsána v závorce za otázkou.

1. Má vaše rodina osobní automobil nebo jiné motorové vozidlo (dodávku apod.)? (Ne = 1; Ano, jedno = 2; Ano, dvě a více = 3)
2. Máš u vás doma samostatný pokoj jenom sám/sama pro sebe? (Ne = 1; Ano = 2)
3. Kolikrát jsi během posledního roku cestoval/a společně s vaší rodinou na prázdniny (na dovolenou)? (Ani jednou = 1; Jednou = 2; Dvakrát = 3; Více než dvakrát = 4)
4. Kolik počítačů vlastní tvoje rodina (včetně laptopů a tabletů, ale nepočítej herní konzole a chytré telefony)? (Žádný = 1; jeden = 2; dva = 3; Více než dva = 4)

Výpočet spočívá v sečtení hodnot za otázky 1 - 4, a tato hodnota je pojmenována FAS. U této verze FAS je možné dosáhnout maximální hodnoty 13 bodů, tudíž respondenti, kteří dosáhnou skóre 13 jsou považováni za relativně rodinně nejbohatší. Pro další výpočty je s touto proměnnou nakládáno jako se spojitou.

3.3.3 Práce s proměnnými alkoholu a cigaret

Z proměnných týkajících se alkoholu a cigaret byly vybrány takové, které zůstaly stejné po všechny tři roky a jsou měřeny stejně. Některé proměnné ale musely být vytvořeny až pro účely této práce, protože se otázky přes roky měnily, nebo jsou lehce jiného charakteru a je třeba je sjednotit.

Proměnné obsahující informace o posledních 30 dnech jsou ordinální se 7 stupni. Jsou hodnoceny vzestupně, tudíž odpovídají tomu, kolikrát za posledních 30 dní respondent/ka užil/a alkoholu nebo cigaret: 1 = nikdy; 2 = 1-2 krát; 3 = 3-5 krát; 4 = 6-9 krát; 5 = 10 - 19 krát; 6 = 20-39 krát; 7 = 40 a více krát. Proměnné, se kterými se pracuje jsou v Tabulce 2.

Tabulka 2

Proměnné, jejich název a typ.

Název proměnné	Proměnná	Typ proměnné
smokltm*	Zda žák/yně někdy kouřil/a	dichotomická
smoke30d	Kolikrát za posledních 30 dní žák/yně kouřil/a	ordinální
alcltm*	Zda žák/yně někdy pil/a alkohol	dichotomická
alc30d	Kolikrát za posledních 30 dní žák/yně pil/a alkohol	ordinální
drunk30d	Kolikrát byl/a za posledních 30 dní žák/yně opilý/á	ordinální

Dichotomické proměnné (smokltm, alcltm) jsou vyznačeny hvězdičkou, protože jsou upraveny z ordinálních proměnných na nominální. Rok 2010 totiž nemá otázky, kolikrát za život respondent/ka pil/a alkohol a kolikrát kouřil/a cigarety, ale má otázku ptající se na věk první cigarety/prvního alkoholického nápoje. Roky 2014 a 2018 tuto informaci obsahují, ale pro sjednocení informací bylo provedeno toto ponížení charakteru proměnných. Toto ponížení kategorií nemělo žádné negativní dopady, protože zobrazení dichotomie pil/a či nepil/a nebo zkušenost s kouřením sloužily pouze pro kontrolní účely analýzy v kontingenčních tabulkách.

Pro regresní analýzu, skrze kterou je provedena analýza některých hypotéz, je typické, že proměnné jsou dvě kardinální nebo jedna kardinální a druhá dichotomická nebo uměle vytvořená, tzv. dummy (Rabušic et al., 2019). Proměnné alkoholu a kouření jsou

dlouhé ordinální škály, nikoliv spojité proměnné. Z tohoto důvodu jsou některé analýzy provedeny ekvivalentem statistického testu, jeho neparametrickou podobou.

4 Analýza a parciální výsledky

Jak již bylo zmíněno výše, analýza probíhala v prostředí SPSS 26. Není to nejnovější verze, ale pro účel této práce byla naprosto dostačující. Tato sekce prochází jednotlivé hypotézy, které byly stanoveny výše, a obhajuje výsledky napříč všemi třemi lety sběru dat.

H1: Mladiství, kteří si se svým otcem nemohou promluvit o tom, co je trápí, vypili za posledních 30 dní více alkoholu než mladiství, kteří si se svým otcem mohou důvěrněji promluvit.

Tato hypotéza byla testována pomocí Spearmanova korelačního koeficientu. Spearmanův výpočet má výhodu v tom, že je neparametrický, tudíž není potřeba mít kardinální data (Rabušic et al., 2019, p. 284). Byla zkoumaná souvislost mezi tím, jak náročné je komunikovat s otcem v souvislosti s tím, kolikrát respondenti za posledních 30 dní opilí, a kolikrát za posledních 30 dní pili alkohol.

Roky 2014 a 2018 byly statisticky signifikantní na hladině 0,01 a podpořily hypotézu, že mladiství, kteří nemají příliš důvěrný vztah se svým otcem, pijí více alkoholu. Rok 2010 ale vyšel s opačnou korelací u proměnné počítající opilý stav za poslední měsíc, tudíž závěrem bylo, že čím vícekrát byli respondenti za poslední měsíc opilí, tím lepší a otevřenější vztah mají se svým otcem. Proměnné byly měřeny identicky jako v letech 2014 a 2018, tudíž příčina nemohla být v opačně značených proměnných.

Jako možné sociologické vysvětlení roku 2010 se nabízí postoj otců k pití alkoholu. Pokud například v roce 2010 respondenti HBSC byli v častém styku s otcem, který sám pil velké množství alkoholu a dal i příležitostně napít svému dítěti, mohlo si to dítě zobecnit jako příklad toho, že pití alkoholu je v pořádku. Alkoholismus či nadměrné pití u rodičů byl totiž identifikován jako jeden z vlivů podporující vyšší konzumaci alkoholu dětmi (Newbury-Birch et al., 2009). Druhá možnost je ta, že mladiství o své konzumaci alkoholu svým otcům neříkají. V dotazníku nebyly otázky na alkohol a komunikaci bezprostředně po sobě, tudíž souvislost pití alkoholu a mluvení o pití alkoholu je vylučitelná.

Roky 2014 a 2018 poté odpovídají již provedeným výzkumům a potvrzují, že emoční vzdálenost od otce je často doprovázena konzumací alkoholu jejich náctiletými dětmi. Pro kontrolu byla provedena korelace i v datovém souboru obsahujícím všechny tři roky.

V Tabulce 3 níže je vidět velikost korelace, která je 0,102 a je statisticky signifikantní na hladině 0,01. Proměnné byly kódovány: čím vyšší číslo u alkoholu, tím častější konzumace; čím vyšší číslo u komunikace, tím hůře hodnocená vnímaná jednoduchost komunikace. Celkově je tedy možné zamítnout nulovou hypotézu a přijmout tvrzení, že mladiství emočně vzdálenější od svého otce pijí více alkoholu.

Tabulka 3

Tabulka zobrazující korelační koeficient mezi proměnnými konzumace alkoholu za posledních 30 dní (ordinální, sedmibodová škála) a vnímané jednoduchosti s otcem (ordinální, čtyřbodová škála). Hodnota zvýrazněná žlutě je statisticky významná korelace.

Correlations				
			Alkohol 30 dní	Komunikace s otcem
Spearman's rho	Alkohol 30 dní	Correlation Coefficient	1,000	,102**
		Sig. (2-tailed)		,000
		N	17 862	15 731
	Komunikace s otcem	Correlation Coefficient	,102**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	
		N	15 731	18 557

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

H2: U mladistvých se od roku 2010 zvyšuje pocit, že si se svými rodiči mohou promluvit o tom, co je trápí.

Po zobrazení deskriptivní statistiky bylo zjištěno, že průměry proměnných ptajících se na jednoduchost komunikace s matkou a s otcem, se nikam dramaticky neposunuly a grafy vypadaly téměř identicky pro všechny roky (odlišnosti byly v rámci pár setin procenta). Pro lepší prozkoumání vztahů byly rozdíly v průměrech porovnány v neparametrické analýze rozptylu⁵. Kruskal-Wallisův test vyšel statisticky signifikantní na hladině 0,05 pouze pro

⁵ Ale i přes matoucí název analýzy jsou terčem zkoumání průměry.

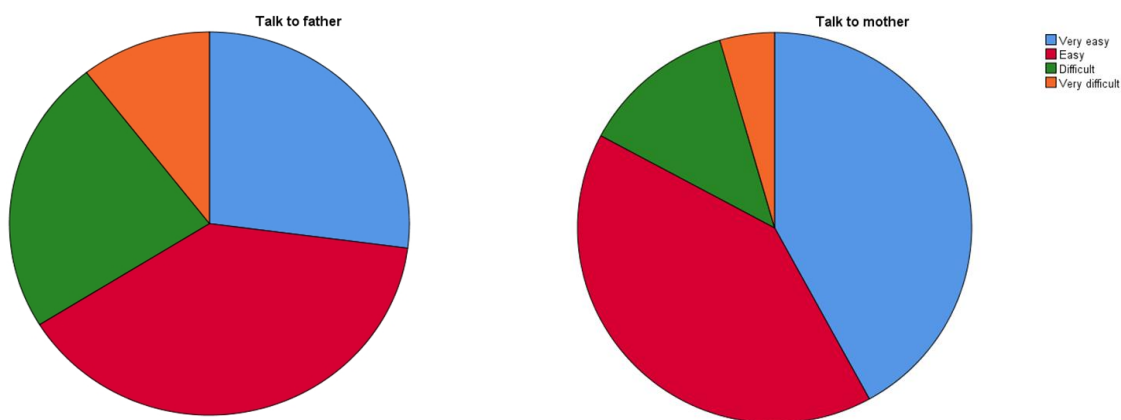
rozdíl mezi rokem 2010 a 2018 v případě komunikace s matkou.

Pocit, že si mladiství můžou se svou matkou promluvit o něčem, co je trápí, se od roku 2010 lehce zvedl, zatímco vnímaná jednoduchost komunikace s otcem měla nejprve klesající a poté stoupající tendenci, a změna nebyla statisticky signifikantní. Kvůli nesjednocenosti výsledků se nepodařilo vyvrátit nulovou hypotézu, a nepotvrdilo se, že by se důvěrnost komunikace s rodiči nějak rapidně zvednula.

Pro ilustraci jsou níže dva koláčové grafy zobrazující procentuální četnost odpovědí, jak jednoduchou nebo složitou vidí respondenti komunikaci s otcem (graf 1) a matkou (graf 2) za rok 2018. V koláčovém zobrazení všechny tři roky graficky vypadaly stejně, a proto tolik nezáleží na tom, že nejsou ukázány grafy z každého roku zvlášť. Informace je pouze pro zajímavost, ale je pozoruhodné, že důvěrná komunikace s matkou je vnímána jako jednodušší, což by odpovídalo genderovému stereotypu v české společnosti, že ženy či matky mají roli pečovatelek o sociální a emocionální potřeby dítěte, a tato práce je vnímána jako více femininní.

Graf 1 (vlevo); **Graf 2** (vpravo).

Zobrazení proměnných „Talk to father” (vlevo), a „Talk to mother”. Legenda barev vpravo. S matkami se respondentům obecně lépe mluví; odpovědi ‘easy’ a ‘very easy’ zabírají více než tři čtvrtiny celku.

H3: Mladiství s vysokým FAS skóre pijí více alkoholu.

Proměnná FAS skóre ve vzorku zaujímá normální rozložení. Hypotéza byla testována Spearmanovou korelační analýzou.

Výsledky u všech tří datových souborů sice vyšly jako statisticky signifikantní, ale od 2010 se korelace postupně snižuje. U roku 2010 korelační koeficient mezi alkoholem za posledních 30 dní a FAS dosáhla hodnoty 0,119; u roku 2014 vyšla hodnota 0,066; a rok 2018 skončil nejnižší s hodnotou 0,052. Analýza byla provedena i s další mírou konzumace alkoholu - proměnnou měřící, kolikrát byli respondenti za posledních 30 dní opilí (rozdíl oproti předchozí proměnné je v míře konzumace - pití menšího množství, a pití s dosažením stavu opilosti). V tom případě vyšel statisticky signifikantní pouze rok 2018.

Směr vztahu těchto dvou jevů je poměrně jednoznačný. Studenti s vyšším FAS skóre pijí více proto, že jsou na vyšším konci spektra relativního bohatství⁶. Není tomu tak, že by byli bohatší proto, že se k tomu propili.

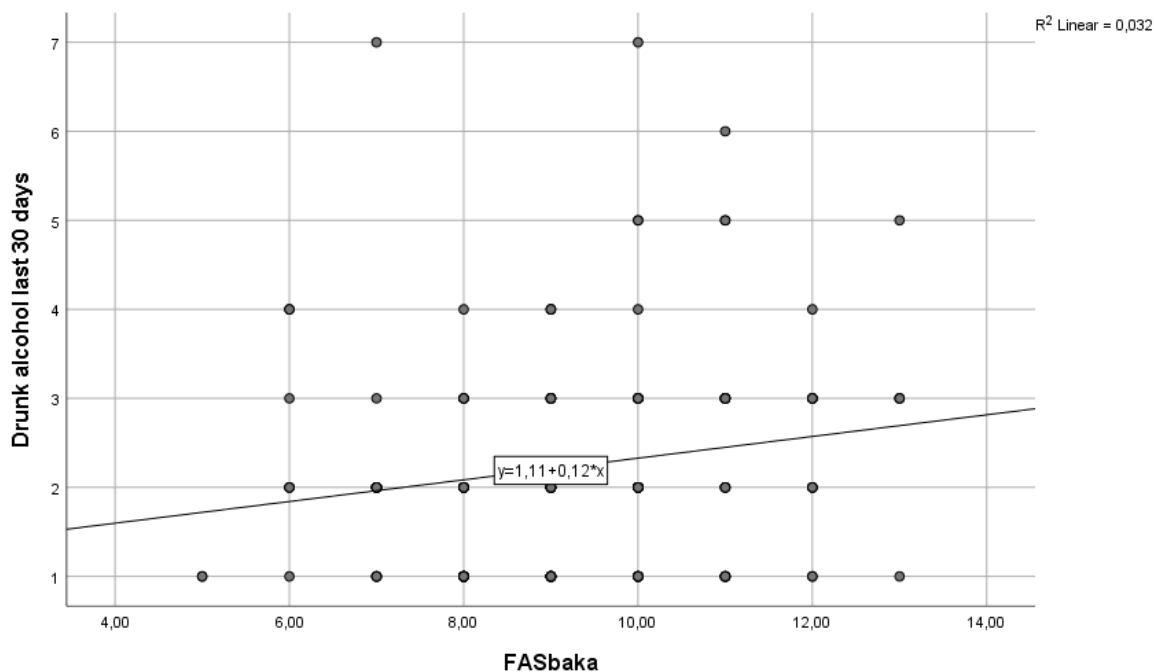
Na hlubší prozkoumání vztahu byla aplikována lineární regrese. FAS byla použita jako nezávislá proměnná a konzumace alkoholu za posledních 30 dní jako proměnná závislá.

Pro všechny tři roky se ukázalo, že regresní model je vhodný, jelikož v tabulce ANOVA vyšla statisticky signifikantní hodnota F. R^2 bylo ale u všech tří let malé, což naznačuje přesný opak, než tabulka ANOVA. Proto bylo zvoleno grafické zobrazení výběru 10% vzorku z dat (Graf 3), protože kvůli velikosti datového souboru z grafu se všemi případy nebyl lineární vztah čitelný. R^2 stále zůstává malé.

⁶ Tímto ale není myšleno, že právě bohatství je jediný a primární důvod vyšší konzumace alkoholu. Příčin konzumace alkoholu u mladistvých je mnohem širší paleta než jeden izolovaný jev. Je to fenomén mnohem komplexnější, přesahující rámec této práce.

Graf 3

Bodový graf vztahu relativního bohatství a množství zkonsumovaného alkoholu za posledních 30 dní za rok 2010.

Ukázalo se, že s každým zvýšeným bodem na FAS škále se konzumace alkoholu zvýší o 0,078 za rok 2010⁷; o 0,027 za rok 2014; a o 0,018 za rok 2018. Roky 2014 a 2018 mají hodnotu poměrně nízkou, ale směr vztahu má stále stoupající tendenci, a odpovídá to míře předchozí korelační analýzy. Vztah je pozitivní, ale pro rok 2018 nejmenší.

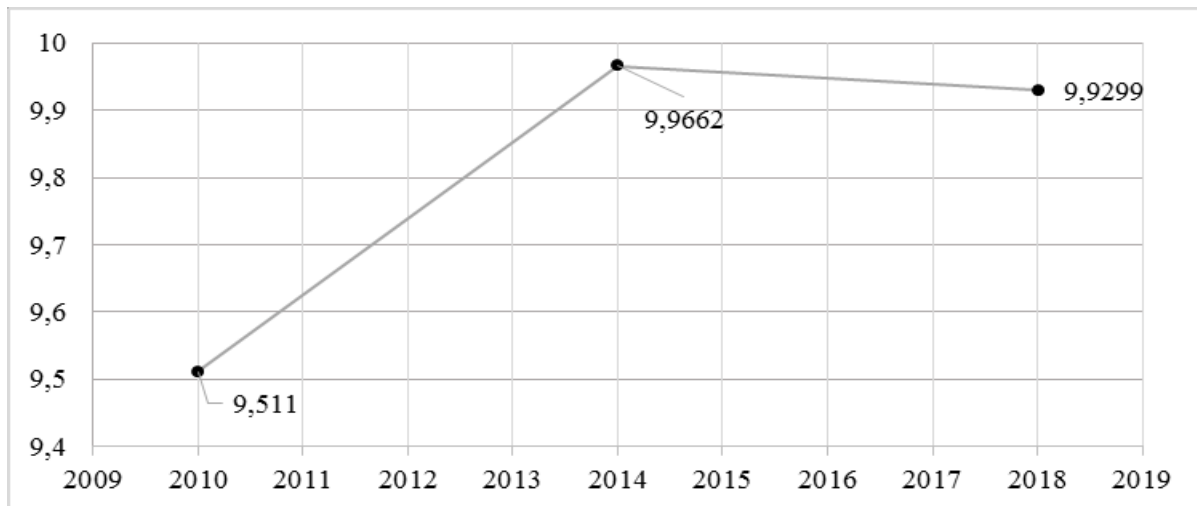
H4: Průměrné FAS skóre od roku 2010 stouplo.

Tato hypotéza porovnává průměry relativního bohatství ze všech tří let, pomocí neparametrické analýzy rozptylu (Kruskal-Wallis test). Na grafu níže (Graf 4) je pozorovatelný vývoj průměru FAS skóre od roku 2010 až po rok 2018.

⁷ Upozornění, že graf 3 obsahuje jinou hodnotu směrnice proto, že se jedná o zobrazení 10% všech případů, a proto se výsledky liší oproti celkovému souboru.

Graf 4

Spojnicový graf vývoje průměrné hodnoty relativního bohatství od roku 2010 do roku 2018.

Jak lze i po pohledu na Graf 4 předpokládat, statisticky signifikantní změna je pozorovatelná mezi lety 2010 a 2014; a poté 2010 a 2018 (viz Tabulka 4). Dá se tedy konstatovat, že bohatství sice vzrostlo, ale pouze mezi lety 2010 - 2014, a od téhož roku zůstávalo ve vzorku přibližně konstantní. Data podporují výsledek hypotézy, protože se ukázalo, že změna ve FAS skóru byla po roce 2010 pozorovatelná, a tedy teze stanovené hypotézy odpovídá realitě. Vzrůst sice nepokračoval lineárním způsobem dál, ale menší změna pozorovatelná je.

Tabulka 4

Kruska-Wallisův test testující hypotézu, že průměry jsou u všech tří let stejné. Hodnoty zvýrazněné žlutě ukazují statistickou významnost, a vyvracejí H_0 .

Pairwise Comparisons of yearof					
Sample 1-Sample 2	Test Statistic	Std. Error	Std. Test Statistic	Sig.	Adj. Sig.
2010 - 2018	-1325,589	105,104	-12,612,	,000	,000
2010 - 2014	-1366,011	122,549	-11,147	,000	,000
2018 - 2014	40,422	100,010	,404	,686	1,000

The significance level is ,05.
Significance values have been adjusted by the Bonferroni correction.

H5: Děti, z rodin s oběma biologickými rodiči doma, méně často pijí a kouří.

Ve vzorku z České republiky je dětí s oběma rodiči doma za každý rok přibližně 68% a dětí s jinou domácí situací 32%, a to jak pro roky s přibližně pěti tisíci respondenty, tak i pro rok 2018 s více než deseti tisíci respondenty. Pro zjištění vztahu konzumace alkoholu, cigaret a úplností rodiny byly proměnné převedeny do dummy proměnných a vyhodnoceny Mann-Whitney t-testem. Byly vytvořeny dvě skupiny: děti s oběma rodiči přítomnými v domácnosti (68% respondentů), a děti s jinou situací (32% respondentů). Tato nová dichotomická proměnná byla poté vložena do mnohonásobné regresní analýzy s proměnnou měřící frekvenci pití alkoholu (Tabulka 4) a kouření (Tabulka 5). Cílem těchto analýz je zjistit, zda je rozdíl v průměrech statisticky znatelný.

Tabulka 5

Analýza porovnávající průměry pití alkoholu ve dvou skupinách, ve skupině s oběma rodiči doma, a ve skupině s jinou rodinnou situací.

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t	df	Sig. (2-tailed)	t-test for equality of means			
		F	Sig.				Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
alc_30	Equal variances assumed	89,056	0,000	6,875	17860	0,000	0,11571	0,01683	0,08272	0,14870
	Equal variances not assumed			6,544	9850,119	0,000	0,11571	0,01768	0,08105	0,15037

V tabulce 5 je vidět, že Leveneho test vyšel statisticky signifikantní, tudíž můžeme předpokládat rozdílné rozptyly. Rozdíl mezi skupinami byl zaznamenán, ale u souborů s mnoho respondenty může vyjít statisticky významný i malý rozdíl, i když tam v zásadě není (Rabušic et al., 2019, pp. 225-226). Pro přesnější interpretaci je potřeba vypočítat⁸ velikost Cohenova D, které ukazuje věcnou významnost výsledku. Cohenovo D vyšlo 0,107684 což je podle interpretace navržené Cohenem menší než malý účinek. Nullovou hypotézu tedy nelze zamítnout, a v datovém souboru není pravda, že by rozdíl mezi množstvím vypitého alkoholu a vykouřených cigaret byl významně ovlivněn úplností rodiny.

⁸ Verze 26 SPSS nemá možnost výpočtu Cohenova D, a tak bylo vypočítáno pomocí online kalkulačky.

Tabulka 6

Analýza porovnávací průměry kouření ve dvou skupinách, ve skupině s oběma rodiči doma, a ve skupině s jinou rodinnou situací.

Independent Samples Test										
	Levene's Test for Equality of Variances		t	df	Sig. (2-tailed)	t-test for Equality of Means				
	F	Sig.				Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference		
								Lower	Upper	
smok_30d_2	Equal variances assumed	760,596	0,000	14,622	16405	0,000	0,274	0,019	0,237	0,310
	Equal variances not assumed			12,587	7289,792	0,000	0,274	0,022	0,231	0,316

Podobně jako u alkoholu, rozdíl průměrů frekvence kouření vyšel v Tabulce 6 jako statisticky signifikantní, což ale nemusí znamenat opravdický rozdíl. Cohenovo D je 0,223482. Na rozdíl od alkoholu, účinek se dá klasifikovat jako malý. Průměrná hodnota skupiny s oběma rodiči byla 1,21 zatímco pro skupiny s jinou situací 1,48. Z tohoto se tedy dá dojít k závěru, že děti, které nežijí v domácnosti s oběma rodiči, kouří častěji než děti s oběma rodiči doma. Celou hypotézu č. 5 ale není možné přijmout, protože vliv úplnosti rodiny na alkohol není zaznamenatelný.

H6: Konzumace alkoholu a cigaret je nejsilněji ovlivněna FAS skórem než jinými proměnnými v datovém souboru.

Do jedné regresní analýzy byly vloženy proměnné:

- Gender - pohlaví dítěte, dichotomická proměnná
- Age - věk, spojitá proměnná
- Mother in main home - přítomnost matky v domácnosti, dichotomická proměnná
- Father in main home - přítomnost otce v domácnosti, dichotomická proměnná
- Talk to father - kvalita komunikace s otcem, ordinální proměnná
- Talk to mother - kvalita komunikace s matkou, ordinální proměnná
- FAS - skóre relativního bohatství rodiny, ordinální proměnná
- Full family - přítomnost obou biologických rodičů v hlavním domově dítěte

Jako první část byla zvolena analýza závislosti konzumace alkoholu za posledních 30 dní na výše uvedených proměnných. Pro rozsáhlejší kontrolu dopadu ostatních proměnných by bylo vhodné analyzovat vztah i s ostatními proměnnými, například s péčí o sebe a časem na internetu, které byly podle časopisu *Zaostřeno* vyhodnoceny jako nejlivnější (Chomynová et al., 2020).

Tabulka 7

Tabulka regresních koeficientů proměnných testovaných pro vliv na proměnnou měřící frekvenci pití alkoholu za posledních 30 dní

Model		Coefficients ^a								
		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
1	(Constant)	-2,769	0,331		-8,362	0,000	-3,418	-2,120		
	Gender	-0,070	0,022	-0,031	-3,159	0,002	-0,114	-0,027	0,936	1,069
	Age	0,286	0,011	0,258	26,705	0,000	0,265	0,307	0,984	1,016
	Mother in main home	0,011	0,082	0,002	0,131	0,896	-0,150	0,172	0,425	2,350
	Father in main home	0,006	0,106	0,002	0,060	0,953	-0,201	0,213	0,060	16,620
	Talk to father	-0,002	0,014	-0,001	-0,124	0,901	-0,028	0,025	0,701	1,427
	Talk to mother	0,055	0,015	0,041	3,674	0,000	0,026	0,084	0,744	1,345
	FASbaka	0,035	0,006	0,056	5,809	0,000	0,023	0,047	0,977	1,023
	fullfam	-0,114	0,109	-0,044	-1,044	0,296	-0,327	0,100	0,053	18,962

a. Dependent Variable: alc_30

V regresní tabulce číslo 7 jsou zvýrazněny žlutě dva řádky. První zvýrazněný je řádek s věkem, který je podle tohoto regresního modelu nejlivnější proměnnou. Je to vyhodnoceno na základě největšího standardizovaného beta koeficientu, statistické významnosti 0,000 a nepřítomnosti multikolinearity. Druhý zvýrazněný řádek již zobrazuje FAS skóre, které má v porovnání s ostatními poměrně větší vliv na pití alkoholu. V tabulce je zajímavé, že proměnná pro úplnost rodiny, přítomnost otce a matky v místě bydliště, a kvalita komunikace s otcem vyšly jako statisticky nesignifikantní, tudíž na pití alkoholu nemají vliv. Rozptyl proměnné pití alkoholu za posledních 30 dní vysvětlují všechny tyto proměnné ze 7%, což je opravdu málo.

Tabulka 8

Tabulka regresních koeficientů proměnných testovaných pro vliv na proměnnou měřící frekvenci kouření cigaret za posledních 30 dní.

Model		Coefficients ^a									
		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics		
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF	
1	(Constant)	-2,166	0,386		-5,608	0,000	-2,922	-1,409			
	Gender	0,069	0,027	0,027	2,572	0,010	0,016	0,122	0,933	1,071	
	Age	0,220	0,013	0,178	17,086	0,000	0,195	0,245	0,987	1,013	
	Mother in main home	0,298	0,095	0,049	3,139	0,002	0,112	0,484	0,445	2,247	
	Father in main home	0,107	0,124	0,035	0,865	0,387	-0,136	0,350	0,064	15,589	
	Talk to father	0,010	0,016	0,007	0,590	0,555	-0,022	0,042	0,692	1,444	
	Talk to mother	0,063	0,018	0,042	3,445	0,001	0,027	0,098	0,734	1,363	
	FASbaka	-0,018	0,007	-0,026	-2,499	0,012	-0,033	-0,004	0,980	1,020	
	fullfam	-0,170	0,128	-0,058	-1,322	0,186	-0,421	0,082	0,056	17,888	

a. Dependent Variable: Ever smoked last 30 days

Proměnné z tabulky č. 8 vysvětlují rozptyl proměnné četnosti kouření jen z 5,2% takže ještě méně, než alkohol. Největší vliv má opět věk, a vedle toho FAS skóre má vliv, pouze pokud by hladina významnosti byla 0,05 (zvýrazněno modře). To, že věk vyšel statisticky signifikantní u obou analýz je poměrně jednoduše pochopitelné. Děti jsou prostě s rostoucím věkem přitahovány zakázanými látkami více a více. Další proměnné buď nejsou statisticky významné, a nebo neprošly testem na multikolinearitu. Proměnné, které mají přiměřený vliv na frekvenci kouření cigaret, jsou pohlaví, přítomnost matky doma, a kvalita komunikace s matkou. Je pozoruhodné, že na otci v tomto modelu příliš nezáleží.

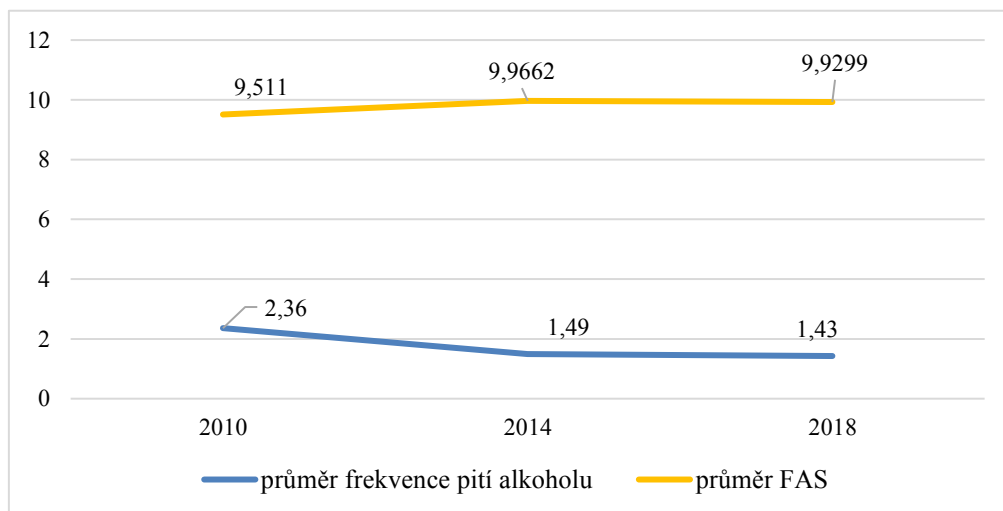
Jak pro alkohol, tak i pro kouření se nedá zamítnout nulová hypotéza, a tedy FAS nemá na konzumaci těchto látek největší vliv v kontextu dalších proměnných.

H7: Trend průměrů FAS skóre koreluje s průběhem trendu průměrů pití alkoholu a kouření.

Analýza této hypotézy probíhala skrze zobrazení průměrů žádaných proměnných (frekvence alkoholu, kouření a FAS skóre), korelací datových matic v Excelu a následně grafické zobrazení. Datové matice byly tři, každá datová matice obsahovala průměr jedné proměnné za roky 2010, 2014 a 2018.

Graf 5

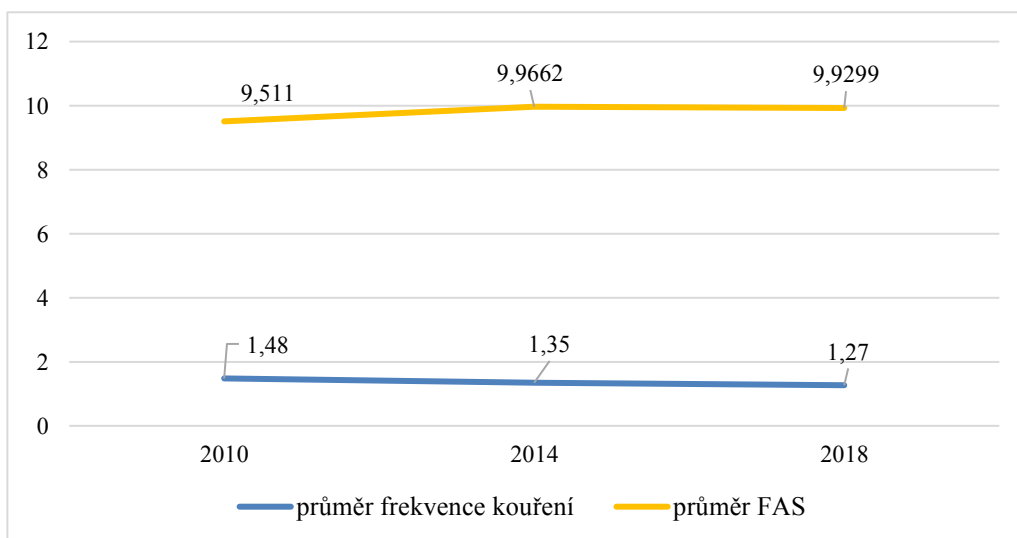
Spojnicový graf zobrazující proměňující se průměr frekvence pití alkoholu a FAS skóre mezi lety 2010 – 2018.

Korelace dvou řad v Grafu 5 vyšla $-0,9916$ vyznačující inverzní vztah – když konzumace alkoholu klesá, FAS skóre stoupá a naopak. Korelace vyšla takto vysoká proto, že se jedná pouze o tři body v každé matici, což je nedostačující množství. Korelací nelze vysvětlit kauzalita, tudíž se nedá hovořit o vlivu jedné proměnné na druhou.

Graf 6

Spojnicový graf zobrazující proměňující se průměr frekvence kouření a FAS skóre mezi lety 2010 – 2018.

Korelace řad průměrů kouření a FAS skóre z Grafu 6 vyšla $-0,8966$. Vztah je tedy stejný jako u případu pití alkoholu – čím vyšší FAS skóre, tím méně děti kouří.

O vztahu pití alkoholu, kouření a SES nebo FAS skóre jsou na základě předchozích výzkumů a některých hypotéz v této práci potvrzeny vztahy. Bohatší děti pijí více alkoholu, a chudší děti více kouří. Tyto vztahy platí ale pouze v relaci s bohatstvím ostatních dětí. Vtaky zobrazené na grafech by tento předpoklad vyvracely – v bohatších letech se kouří i pije méně. Důvodem je kontext absolutního bohatství. Nejbohatší děti z roku 2018 stále pijí nejvíce alkoholu, akorát jsou bohatší než děti z roku 2010.

Diskuse

Tato část práce konstatuje odpovědi na hlavní výzkumnou otázku a dílčí podotázky, zformulované v podkapitole 3.2 Výzkumná otázka a hypotézy

Bourdieu (1996), Luhmann (1993) i další sociologové, kteří se kdy zabývali rodinným prostředím, mají pravdu v tom, že prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá, ovlivňuje jeho zvyky, názory a i jeho celou osobnost. Rodinných vlivů na vyrůstajícího jedince je mnoho, a ne všechny mohou být měřeny dotazníkem. Tato práce si vybrala několik kvantifikovatelných hodnot, které charakterizují rodinné prostředí.

První dílčí otázka se ptala na to, zda se rodinné podmínky změnila tak, že by podmiňovaly zaznamenaný pokles užívání alkoholu a kouření. Odpověď přinesly hypotézy číslo dva a čtyři (dále jen H a číslo dané hypotézy). H2 testovala změnu ve vnímané jednoduchosti komunikace s rodiči – zda se děti s rodiči snadno mluví s jeho rodiči o věcech, které ho trápí. Ukázalo se, že v porovnání s rokem 2010 se v roce 2018 dětem lépe mluvilo s jejich matkami, ale změna v důvěrné přístupnosti otce zaznamenána nebyla. H4 se zaměřovala na sledování trendu vývoje rodinného bohatství dětí, měřeného na třináctibodové škále. Analýza ukázala, že od roku 2010 rodiny českých dětí zbohatly, ale statisticky významný rozdíl byl pouze mezi lety 2010 a 2014, a rok 2018 byl hodnotami velmi blízko roku 2014. Žádný jednoznačný pohyb směrnic tedy nebyl u těchto hypotéz zaznamenán.

Pro upřesnění provázanosti vztahu mezi FAS skórem (neboli relativním bohatstvím), komunikací či přítomností rodičů doma spolu s konzumací alkoholu a cigaret, byly provedeny analýzy hypotéz H1, H3, H5 a H6. H1 zjistila, že děti, které si se svým otcem nemohou jednoduše promluvit o tom, co je trápí, vypijí více alkoholu než děti, které mají se svým otcem lepší vztah. Na základě H3 byly potvrzeny předchozí teoretické práce (Barnow et al., 2002; Loke & Mak, 2013), že čím vyšší měl respondent skóre relativního rodinného bohatství, tím častěji pil alkohol. H5 zjistila, že děti z rodin, kde jsou oba rodiče doma, kouří méně často cigarety, než děti z domácností s jiným rodinným složením. H6 byla testována regresní analýzou, a cílem bylo zjistit, zda má FAS skóre největší vliv na frekvenci konzumace alkoholu v porovnání s jinými proměnnými. Tato hypotéza byla vyvrácena, protože největší kladný vliv měl věk, tudíž čím vyšší věk, tím častější konzumace alkoholu.

Na závěr byla doplněna hypotéza H7, korelující stoupající průměr FAS skóre a celkový pokles průměrů frekvence pití alkoholu a kouření. Korelace vyšly silně negativní – se zvyšujícím se bohatstvím děti kouří a pijí méně. Tento vztah by bylo potřeba prozkoumat na rozsáhlejších datech, nejlépe rok po roku, aby bylo dat do korelační analýzy co nejvíce.

Možným vysvětlením ale může být celkový nárůst bohatství u všech, protože jak řekl Bauman (2013), žijeme v době materialismu, a tak zvyšující se rodinné vlastnictví zapadá do globální potřeby konzumovat více, vlastnit více, a ničit více. Jak se ale domnívají jiní (např. Kázmér & Orlíková, 2017), za poklesem pití a kouření nejspíš stojí stále se rozšiřující digitální technologie. Na základě jejich interpretací by dávalo smysl, že děti, které vlastní více počítačů a technologií, tráví více času online, než požíváním nelegálních návykových látek.

Závěr

Bakalářská práce analyzovala vztah mezi konzumací alkoholu, cigaret, a rodinným zázemím v České republice od roku 2010. Základem práce byly tři datové soubory z let 2010, 2014 a 2018 z dotazníkové studie HBSC dětí ve věku 13 – 15 let, ve kterých je zdokumentován pokles ve frekvenci pití alkoholu a kouření u dětí. Tato mezinárodní kvantitativní studie s tisíci respondenty proběhla i v České republice, a bakalářská práce provedla sekundární analýzu s touto podmnožinou dat. Pro tuto práci bylo stanoveno sedm hypotéz pro zjištění vztahu rodinného prostředí s požíváním alkoholu a kouřením. Data byla analyzována pomocí korelací, lineární regrese a neparametrických testů pro průměr, a došlo se k pěti významným bodům.

Zaprvé bylo prokázáno, že horší kvalita komunikace s otcem je doprovázena zvýšenou frekvencí konzumace alkoholu (korelace 0,102 na hladině statistické významnosti 0,01). Zadruhé byla z již existujících proměnných vytvořena nová proměnná měřící relativní bohatství rodiny, které se ukázalo, že od roku 2010 mírně stouplo. Následně bylo zjištěno propojení respondentů z bohatších rodin s vyššími hodnotami konzumovaného alkoholu. Zatřetí bylo zjištěno, že přístupnost komunikace s otcem zůstala na stejné úrovni po všechny tři roky, ale pro jednodušší komunikaci s matkou vyšel statisticky významně Kruskal-Wallisův test na úrovni 0,05. Začtvrté vyšla slabá významnost, že děti z domácností, kde jsou přítomni oba rodiče, kouří méně často než děti z domovů s jinou rodinnou situací (Cohenovo $D = 0,22$). Zapáté byla zjištěna silná inverzní korelace mezi poklesem konzumace alkoholu a rodinným bohatstvím, a mezi poklesem kouření a rodinným bohatstvím. Na základě dat ale nebylo možné zjistit kauzalitu, a tak se dá pouze říci, že čím více majetku rodiny vlastní, tím více klesá spotřeba alkoholu a cigaret.

Shrnuto, změny v rodinném prostředí korelují s poklesem pití alkoholu a kouření, ale nejsou jejich hlavním vysvětlujícím faktorem. Byly potvrzeny již existující sociologické teorie o vlivu rodiny na konzumaci alkoholu a kouření cigaret mladistvými.

Limitem práce byla nekoherentnost dotazníku napříč třemi zkoumanými datovými soubory. Kvalitní otázky zachycující rodinné prostředí musely být vyřazeny z toho důvodu, že je neobsahovaly všechny tři datové soubory. Zůstává ale otázkou, zda by se s rozsáhlejšími dotazníky došlo k významnějšímu závěru o vlivu rodinného prostředí na pokles pití alkoholu a kouření u dětí v ČR od roku 2010.

Summary

This bachelor thesis analysed the relationship between alcohol use, cigarette use, and family background in the Czech Republic since 2010. The basis of the thesis was three datasets from 2010, 2014 and 2018 from the HBSC questionnaire study of children aged 13 - 15 years. This international quantitative study with thousands of respondents was also conducted in the Czech Republic. The thesis concentrated on a secondary analysis with this subset of data. This study documented a decline in the frequency of drinking alcohol and smoking among children. Seven hypotheses were established to determine the relationship of family environment with alcohol use and smoking. Data were analysed using correlations, linear regression, and nonparametric tests for mean, and five significant points were reached.

Firstly, it was shown that poorer quality of communication with the father is accompanied by increased frequency of alcohol consumption (correlation 0.102 at the 0.01 level of statistical significance). Secondly, a new variable measuring relative family wealth was created from existing variables, which was shown to have increased slightly since 2010. Subsequently, respondents from wealthier families were found to be associated with higher levels of alcohol consumption. Thirdly, it was found that the accessibility of communication with the father remained at the same level for all three years, but for easier communication with the mother, the Kruskal-Wallis test came out statistically significant at the 0.05 level. Fourth, weak significance emerged that children from homes where both parents were present smoked less frequently than children from homes with other family situations (Cohen's $D = 0.22$). Fifth, there was a strong inverse correlation between the decline in alcohol consumption and family wealth, and between the decline in smoking and family wealth. However, it was not possible to establish causality from the data, so it can only be said that the more wealth a family owns, the more alcohol and cigarette consumption declines.

In summary, changes in the family environment are correlated with declines in drinking and smoking but are not the main explanatory factor. Pre-existing sociological theories on the influence of the family on adolescent alcohol consumption and cigarette smoking have been confirmed.

A limitation of the paper was the inconsistency of the questionnaire across the three

datasets examined. High-quality questions capturing the family environment had to be discarded on the grounds that all three datasets did not contain them. However, the question remains whether, with more extensive questionnaires, a more significant conclusion would have been reached about the effect of family environment on the decline in child drinking and smoking in the country since 2010.

Použitá literatura

Bauman, Z. (2013). *Consuming life*. Oxford: Polity Press.

Barnow, S., Schuckit, M. A., Lucht, M., John, U., & Freyberger, H. J. (2002). The importance of a positive family history of alcoholism, parental rejection and emotional warmth, behavioral problems and peer substance use for alcohol problems in teenagers: a path analysis. *Journal of studies on alcohol*, 63(3), 305–315.

<https://doi.org/10.15288/jsa.2002.63.305>

Bobak, M., McKee, M., Rose, R., & Marmot, M. (1999). Alcohol consumption in a national sample of the Russian population. *Addiction*, 94(6), 857-866.

<https://doi.org/10.1046/j.1360-0443.1999.9468579.x>

Bourdieu, P. (1996). Physical space, social space and habitus. *Vilhelm Aubert Memorial lecture, Report*, 10, 87-101.

boyd, d., & Crawford, K. (2012) Critical questions for big data: provocations for a cultural, technological, and scholarly phenomenon. *Information, Communication & Society*, 15(5), 662–679.

Cheal, D. (2002). *Sociology of family life*. Basingstoke: Palgrave.

Chomynová, P., Csémy, L. & Mravčík, V. (2020). Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) 2019. *Zaostřeno*, 6(5), 1-20. ISSN 2336-8241

Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Rous, Z., Černíková, T., Cibulka, J. & Mravčík, V. (2022). *Souhrnná zpráva o závislostech v České republice 2021*. Úřad vlády České republiky. ISBN 978-80-7440-294-4

Collins S. E. (2016). Associations Between Socioeconomic Factors and Alcohol Outcomes. *Alcohol research: current reviews*, 38(1), 83–94.

Emory, K., Saquib, N., Gilpin, E. A., & Pierce, J. P. (2010). The association between home

smoking restrictions and youth smoking behaviour: a review. *Tobacco Control*, 19(6), 495-506. <http://dx.doi.org/10.1136/tc.2010.035998>

Fuller, R. C., & Myers, R. R. (1941). Some aspects of a theory of social problems. *American Sociological Review*, 6(1), 24-32.

Garavan, H., Gowland, P., Heinz, A., Ittermann, B., Martinot, J. L., Martinot, M. P., Nees, F., ... IMAGEN Consortium (2019). Adolescent binge drinking disrupts normal trajectories of brain functional organization and personality maturation. *NeuroImage Clinical*, 22, 101804. <https://doi.org/10.1016/j.nicl.2019.101804>

Hamidullah, S., Thorpe, H. H. A., Frie, J. A., Mccurdy, R. D., & Khokhar, J. Y. (2020). Adolescent Substance Use and the Brain: Behavioral, Cognitive and Neuroimaging Correlates. *Frontiers in human neuroscience*, 14, 298. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2020.00298>

Hobza, V., Hamrik, Z., Bucksch, J., & De Clercq, B. (2017). The Family Affluence Scale as an Indicator for Socioeconomic Status: Validation on Regional Income Differences in the Czech Republic. *International journal of environmental research and public health*, 14(12), 1540. <https://doi.org/10.3390/ijerph14121540>

Hundleby, J. D., & Mercer, G. W. (1987). Family and friends as social environments and their relationship to young adolescents' use of alcohol, tobacco, and marijuana. *Journal of Marriage and the Family*, 151-164. <https://doi.org/10.2307/352679>

Inhelder, B., de Caprona, D., & Cornu-Wells, A. (Eds.). (2013). *Piaget today (psychology revivals)*. Taylor & Francis Group.

Iwamoto, D. K., & Smiler, A. P. (2013). Alcohol makes you macho and helps you make friends: The role of masculine norms and peer pressure in adolescent boys' and girls'

alcohol use. *Substance use & misuse*, 48(5), 371-378.

<https://doi.org/10.3109/10826084.2013.765479>

Johnston, L. D., O'Malley, P. M., Miech, R. A., Bachman, J. G. & Schulenberg, J. E. (2017). *Monitoring the Future national survey results on drug use, 1975-2016: Overview, key findings on adolescent drug use*. Ann Arbor: Institute for Social Research, The University of Michigan, 113 pp.

Kázmér, L., & Orliková, B. (2017). Trendy a rizikové faktory nadměrné konzumace alkoholu u českých adolescentů. *Adiktologie*, 17(2), 118-132.

King, M. (2007). The sociology of childhood as scientific communication: Observations from a social systems perspective. *Childhood*, 14(2), 193-213.

<https://doi.org/10.1177/0907568207078327>

Klinika adiktologie 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a VFN. (n. d.). #PROTITLAKU kampaň proti společenskému tlaku, který ztěžuje snahu mít alkohol pod kontrolou.

<https://alkoholpodkontrolou.cz/kampane/protitlaku/>

Kraus, L. et al. (2016). *ESPAD Report 2015. Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*. European Monitoring Centre on Drugs and Drug Addiction, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Lees, B., Meredith, L. R., Kirkland, A. E., Bryant, B. E., & Squeglia, L. M. (2020). Effect of alcohol use on the adolescent brain and behavior. *Pharmacology, biochemistry, and behavior*, 192, 172906. <https://doi.org/10.1016/j.pbb.2020.172906>

Loke, A. Y., & Mak, Y. W. (2013). Family process and peer influences on substance use by adolescents. *International journal of environmental research and public health*, 10(9), 3868–3885. <https://doi.org/10.3390/ijerph10093868>

Luhmann, N. (1990) *Essays on Self Reference*. New York: Columbia University Press.

Luhmann, N. (1993). *Risk: A sociological theory*. Walter de Gruyter GmbH.

Luhmann, N. (2012). *Theory of society, volume 1*. Stanford University Press.

Lupton, D. (2014). *Digital sociology*. Taylor & Francis Group.

MacArthur, G. J., Harrison, S., Caldwell, D. M., Hickman, M., & Campbell, R. (2016). Peer-led interventions to prevent tobacco, alcohol and/or drug use among young people aged 11–21 years: a systematic review and meta-analysis. *Addiction*, *111*(3), 391-407. <https://doi.org/10.1111/add.13224>

Margulies, E. (2003). Why I smoke: Sociology of a deadly habit. *Human Architecture: Journal of the Sociology of Self-Knowledge*, *2*(1), 1.

Meruelo, A. D., Castro, N., Cota, C. I., & Tapert, S. F. (2017). Cannabis and alcohol use, and the developing brain. *Behavioural brain research*, *325*(Pt A), 44–50. <https://doi.org/10.1016/j.bbr.2017.02.025>

Moos, R. H., & Moos, B. S. (2013). Family environment scale. In *Handbook of measurements for marriage and family therapy* (pp. 82-86). Routledge.

Národní Ústav pro Vzdělávání. (n. d.). *Certifikování poskytovatelé*. NÚV. Dostupné 25. 1. 2023 z http://archiv-nuv.npi.cz/modules/catalog/index.php.html?h=product&a=index&id_catalog=15

Nash, S. G., McQueen, A., & Bray, J. H. (2005). Pathways to adolescent alcohol use: Family environment, peer influence, and parental expectations. *Journal of adolescent health*, *37*(1), 19-28. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2004.06.004>

Nelson, D. E., Naimi, T. S., Brewer, R. D. & Nelson, H. A. (2009). State alcohol-use estimates among youth and adults, 1993–2005. *American Journal of Preventive Medicine*, *36*(3), 218–224. [doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.amepre.2008.10.018](http://dx.doi.org/10.1016/j.amepre.2008.10.018).

Newbury-Birch, D., Walker, J., Avery, L., Bayer, F., Brown, N., Jackson, K. et al. (2009). Impact of alcohol consumption on young people: A systematic review of published reviews. Nottingham, UK: University of Newcastle and Department of Children, Schools and Families, UK.

OECD, & European Union. (2020). *Health at a Glance: Europe 2020: State of Health in the EU Cycle*. OECD Publishing: Paris. <https://doi.org/10.1787/82129230-en>

Oncini, F., & Guetto, R. (2018). Cultural capital and gender differences in health behaviours: A study on eating, smoking and drinking patterns. *Health Sociology Review*, 27(1), 15-30. <https://doi.org/10.1080/14461242.2017.1321493>

Peleg-Oren, N., Hospital, M., Morris, S. L., & Wagner, E. F. (2013). Mechanisms of Association Between Paternal Alcoholism and Abuse of Alcohol and Other Illicit Drugs Among Adolescents. *Journal of child & adolescent substance abuse*, 22(2), 133–149. <https://doi.org/10.1080/1067828x.2012.730363>

Poland, B., Frohlich, K., Haines, R. J., Mykhalovskiy, E., Rock, M., & Sparks, R. (2006). The social context of smoking: the next frontier in tobacco control?. *Tobacco control*, 15(1), 59. <https://doi.org/10.1136/tc.2004.009886>

Popová, S., Rehm, J., Patra, J., & Zatonski, W. (2007). Comparing alcohol consumption in central and eastern Europe to other European countries. *Alcohol and alcoholism (Oxford, Oxfordshire)*, 42(5), 465–473. <https://doi.org/10.1093/alcalc/agl124>

Rabušic, L., Soukup, P., & Mareš, P. (2019). *Statistická analýza sociálněvědních dat*. Munipress. ISBN 978-80-210-9247-1

Ruan, H., Zhou, Y., Luo, Q., Robert, G. H., Desrivières, S., Quinlan, E. B., Liu, Z., Banaschewski, T., Bokde, A. L. W., Bromberg, U., Büchel, C., Flor, H., Frouin, V., Garavan, H., Gowland, P., Heinz, A., Ittermann, B., Martinot, J. L., Martinot, M. P., Nees, F., ... IMAGEN Consortium (2019). Adolescent binge drinking disrupts normal

trajectories of brain functional organization and personality maturation. *NeuroImage. Clinical*, 22, 101804. <https://doi.org/10.1016/j.nicl.2019.101804>

Stickley, A., Koyanagi, A., Kuposov, R., McKee, M., Roberts, B., Murphy, A., & Ruchkin, V. (2013). Binge drinking among adolescents in Russia: Prevalence, risk and protective factors. *Addictive behaviors*, 38(4), 1988-1995. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2012.12.009>

Wellman, R. J., Dugas, E. N., Dutczak, H., O'Loughlin, E. K., Datta, G. D., Lauzon, B., & O'Loughlin, J. (2016). Predictors of the onset of cigarette smoking: a systematic review of longitudinal population-based studies in youth. *American journal of preventive medicine*, 51(5), 767-778. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2016.04.003>

World Health Organization. (September 4, 2022). *Pure alcohol consumption, litres per capita, age 15+*. WHO. https://gateway.euro.who.int/en/indicators/hfa_426-3050-pure-alcohol-consumption-litres-per-capita-age-15plus/visualizations/#id=19443&tab=graph

Zákon 40/1995 o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů (2023). <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=40&r=1995>

Seznam příloh

Příloha č. 1: SPSS syntax (kopie syntaxu analýzy dat s popisky) - textová příloha.

Příloha č. 1:

*výběr pouze případů z ČR, zbytek proměnných permanentně odstranit.

```
DATASET ACTIVATE DataSet1.
```

```
FILTER OFF.
```

```
USE ALL.
```

```
SELECT IF (countryno = 203000).
```

```
EXECUTE.
```

*vyfiltrování respondentů mladších než 13 let.

```
mis val age (10 thru 12,9999).
```

```
fre age.
```

```
fre age.
```

*hypotéza 1.

*odstranění případů, kteří nemají nebo nevidají otce.

```
mis val talkfather(5).
```

*korelace toho, jestli pijí více ti, kteří mají horší komunikaci s otcem, rok po roku.

```
NONPAR CORR
```

```
  /VARIABLES= alc30d_2 talkfather
```

```
  /PRINT=BOTH TWOTAIL NOSIG
```

```
  /MISSING=PAIRWISE.
```

*korelace ve spojeném datasetu (spojení u postupu hypotézy 4).

```
NONPAR CORR
```

```
  /VARIABLES=alc_30 talkfather
```

```
  /PRINT=SPEARMAN TWOTAIL NOSIG
```

/MISSING=PAIRWISE.

*hypotéza 2.

*frekvenční tabulky abych viděla, zda se struktura jednoduchosti komunikace za ty roky nějak významně změnila; u všech 3 souborů stejné příkazy, aby bylo porovnání.

DESCRIPTIVES VARIABLES=talkfather talkmother

/STATISTICS=MEAN STDDEV VARIANCE MIN MAX.

*zjištění změny důvěrnosti v komunikaci s matkou a s otcem.

NPTESTS

/INDEPENDENT TEST (talkfather talkmother) GROUP (yearof)

KRUSKAL_WALLIS(COMPARE=PAIRWISE)

/MISSING SCOPE=ANALYSIS USERMISSING=EXCLUDE

/CRITERIA ALPHA=0.05 CILEVEL=95.

*pie charts.

FREQUENCIES VARIABLES=talkfather talkmother

/PIECHART PERCENT

/ORDER=ANALYSIS.

*hypotéza 3.

*vytvoření proměnné FAS skóre.

compute FASbaka = famcar + bedroom + holidays + computers.

exe.

fre FASbaka.

GRAPH

/HISTOGRAM(NORMAL)=FASbaka.

*korelace.

NONPAR CORR

/VARIABLES=FASbaka drink30d

/PRINT=SPEARMAN TWOTAIL NOSIG

/MISSING=PAIRWISE.

*lineární regrese.

REGRESSION

/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA COLLIN TOL CHANGE ZPP

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT drink30d

/METHOD=ENTER FASbaka

/SCATTERPLOT=(*ZRESID ,*ZPRED).

*filtr na 10% všech cases a graf (v textu graf 3) k tomu.

USE ALL.

COMPUTE filter_\$=(uniform(1)<=.10).

VARIABLE LABELS filter_\$ 'Approximately 10% of the cases (SAMPLE)'.
FORMATS filter_\$ (f1.0).

FORMATS filter_\$ (f1.0).

FILTER BY filter_\$.

EXECUTE.

GRAPH

/SCATTERPLOT(BIVAR)=FASbaka WITH drink30d

/MISSING=LISTWISE.

filter off.

*hypotéza 4.

means FASbaka.

*spojování datasetů dohromady pro porovnání průměrů proměnných mezi roky.

*kopie roku 2010 a přidávání roků 2014 a 2018 k němu.

DATASET ACTIVATE DataSet6.

ADD FILES /FILE=*

/RENAME (brothershome2 cannabis12m cannabis30d cannabisltm classno condomuse
 contraceptnever
 contraceptnomet contraceptnotsure contraceptwithdraw elsehome2 emedia6m famcar
 femalefriends
 fosterhome2 friendsafternoon friendsevening grandfahome2 grandmohome2 havehome2
 holidays hungry
 malefriends menarche monhtcollect motherhome2 otheralco sampleweights schoolno
 sistershome2
 sleepdifficulty smoke30d stayhome2 stepfahome2 stepmohome2 subregion surveyyear
 talkbestfriend
 talkbrother talkopposex talksamesex talksister timeexce=d0 d1 d2 d3 d4 d5 d6 d7 d8 d9
 d10 d11 d12
 d13 d14 d15 d16 d17 d18 d19 d20 d21 d22 d23 d24 d25 d26 d27 d28 d29 d30 d31 d32
 d33 d34 d35 d36 d37
 d38 d39 d40 d41 d42)
 /FILE='DataSet2'
 /RENAME (adm alcquant cannabis30d_2 cannabisage cannabisltm_2 cbullmess cbullpict
 ClassID
 contraceptnat employfa employmo employnotfa employnotmo famdec famhelp famsup
 friendcounton
 friendhelp friendshare friendtalk id2 id3 id4 injuract injurplace injurtreat m11 m12
 m120a m124a
 m133 m134 m135 m136 m136a m136b m136C M137 m78 m79 m80 m81 m90 m90a
 m90as m91 m91a m91as m92 m92a
 m92as m93 m93a m93as m94 m94a m94as m95 m95a m95as m96 m96a m96as MFSES
 MMSES month othalc othalc1
 othalc2 othalc3 REG_NO SEQNO sleepdificulty teacheraccept teachercare teachertust
 timeexe=d43 d44
 d45 d46 d47 d48 d49 d50 d51 d52 d53 d54 d55 d56 d57 d58 d59 d60 d61 d62 d63 d64
 d65 d66 d67 d68 d69
 d70 d71 d72 d73 d74 d75 d76 d77 d78 d79 d80 d81 d82 d83 d84 d85 d86 d87 d88 d89
 d90 d91 d92 d93 d94
 d95 d96 d97 d98 d99 d100 d101 d102 d103 d104 d105 d106 d107 d108 d109 d110 d111

d112 d113 d114 d115
d116 d117 d118 d119)
/DROP=d0 d1 d2 d3 d4 d5 d6 d7 d8 d9 d10 d11 d12 d13 d14 d15 d16 d17 d18 d19 d20
d21 d22 d23 d24
d25 d26 d27 d28 d29 d30 d31 d32 d33 d34 d35 d36 d37 d38 d39 d40 d41 d42 d43 d44
d45 d46 d47 d48 d49
d50 d51 d52 d53 d54 d55 d56 d57 d58 d59 d60 d61 d62 d63 d64 d65 d66 d67 d68 d69
d70 d71 d72 d73 d74
d75 d76 d77 d78 d79 d80 d81 d82 d83 d84 d85 d86 d87 d88 d89 d90 d91 d92 d93 d94
d95 d96 d97 d98 d99
d100 d101 d102 d103 d104 d105 d106 d107 d108 d109 d110 d111 d112 d113 d114
d115 d116 d117 d118 d119.
EXECUTE.

ADD FILES /FILE=*

/RENAME (acachieve alcopops bedroom beer brothershome1 compusewd compusewe
contraceptother

elsehome1 fruits grandfahome1 grandmohome1 hourexce occupiesfa occupiesmo
ondiet playgamewd

playgamewe sistershome1 smoking softdrinks spirits sweets triedsmoke tvwd tvwe
uniqueid vegetables

welloff wine yearcollect=d0 d1 d2 d3 d4 d5 d6 d7 d8 d9 d10 d11 d12 d13 d14 d15 d16
d17 d18 d19 d20

d21 d22 d23 d24 d25 d26 d27 d28 d29 d30)

/FILE='DataSet4'

/RENAME (adm cannabis30d_2 cannabisltm_2 cbeenbullied cbulliedothers cluster
countryborn

countrybornfa countrybornmo drunkltm elsehome1_2 emconlfreq1 emconlfreq2
emconlfreq3 emconlfreq4

emconlpref1 emconlpref2 emconlpref3 emsocmed1 emsocmed2 emsocmed3
emsocmed4 emsocmed5

emsocmed6 emsocmed7 emsocmed8 emsocmed9 employfa employmo employnotfa
employnotmo famdec

famhelp famsup fmeal friendcounton friendhelp friendshare friendtalk fruits_2 id2 id3
id4 IOTF4

IRFAS IRRELFAS_LMH month oweight_who region seqno_int sleepdifficulty
softdrinks_2 sweets_2

teacheraccept teachercare teachertrust timeexe vegetables_2 weight=d31 d32 d33 d34
d35 d36 d37 d38

d39 d40 d41 d42 d43 d44 d45 d46 d47 d48 d49 d50 d51 d52 d53 d54 d55 d56 d57 d58
d59 d60 d61 d62 d63

d64 d65 d66 d67 d68 d69 d70 d71 d72 d73 d74 d75 d76 d77 d78 d79 d80 d81 d82 d83
d84 d85 d86 d87 d88

d89)

/DROP=d0 d1 d2 d3 d4 d5 d6 d7 d8 d9 d10 d11 d12 d13 d14 d15 d16 d17 d18 d19 d20
d21 d22 d23 d24

d25 d26 d27 d28 d29 d30 d31 d32 d33 d34 d35 d36 d37 d38 d39 d40 d41 d42 d43 d44
d45 d46 d47 d48 d49

d50 d51 d52 d53 d54 d55 d56 d57 d58 d59 d60 d61 d62 d63 d64 d65 d66 d67 d68 d69
d70 d71 d72 d73 d74

d75 d76 d77 d78 d79 d80 d81 d82 d83 d84 d85 d86 d87 d88 d89.

EXECUTE.

*sjednocování proměnných s jinými jmény.

compute yearof = 0.

if yearcollect = 2010 yearof = 1.

exe.

if year = 2014 yearof = 2.

exe.

if year = 2018 yearof = 3.

exe.

fre yearof.

RECODE drink30d (1 thru 7=Copy) INTO alc_30.

EXECUTE.

RECODE alc30d_2 (1 thru 7=Copy) INTO alc_30.

EXECUTE.

fre alc_30.

*neparametrická ANOVA na zjištění významnosti změny průměrů.

NPTESTS

/INDEPENDENT TEST (FASbaka) GROUP (yearof)

KRUSKAL_WALLIS(COMPARE=PAIRWISE)

/MISSING SCOPE=ANALYSIS USERMISSING=EXCLUDE

/CRITERIA ALPHA=0.05 CILEVEL=95.

*hypotéza 5.

*vytvoření nové proměnné na vyfiltrování dětí z rodin s otcem i matkou doma.

compute fullfam = 0.

exe.

if motherhome1 = 1 and fatherhome1 = 1 fullfam = 1.

exe.

fre fullfam.

*t-test pro alkohol a kouření.

T-TEST GROUPS=fullfam(0 1)

/MISSING=ANALYSIS

/VARIABLES=alc_30

/CRITERIA=CI(.95).

T-TEST GROUPS=fullfam(0 1)

/MISSING=ANALYSIS

/VARIABLES=smok30d_2

/CRITERIA=CI(.95).

*hypotéza 6.

*regrese, alkohol.

REGRESSION


```
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT alc_30
/METHOD=ENTER sex age motherhome1 fatherhome1 talkfather talkmother FASbaka
fullfam.
```

*regrese, kouření.

REGRESSION

```
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT smok30d_2
/METHOD=ENTER sex age motherhome1 fatherhome1 talkfather talkmother FASbaka
fullfam.
```

*hypotéza 7.

```
DESCRIPTIVES VARIABLES=alc_30
/STATISTICS=MEAN STDDEV MIN MAX.
```

```
DESCRIPTIVES VARIABLES=smok30d_2
/STATISTICS=MEAN STDDEV MIN MAX.
```

*korelace byly vypočítány v Excelu.